6.1

HÚSZ ÉV

ADATOK AZ AMERIKAI MAGYAR REFORMÁTUSOK TÖRTÉNETÉHEZ

IRTA:

KALASSAY SÁNDOR.

1892-1912

Pittsburghi Hiradó — 52-54 Bates Street.

HÚSZ ÉV

ADATOK AZ AMERIKAI MAGYAR REFORMÁTUSOK TÖRTÉNETÉHEZ

IRTA:

KALASSAY SÁNDOR.

1892-1912



AZ EGYHÁZ UJ TEMPLOMA.



AZ EGYHÁZ ELŐLJÁRÓSÁGA.

BEVEZETÉS

AZ Amerikába vándorolt s itt részben véglegesen megtelepedett, részben pedig csak ideiglenes tartózkodásra jött magyarok története — most van kialakuló félben. Megirva még nincs ez a történet. Egyes eseményeket feltüntetnek ugyan a nagy magyar lapoknak jubileumi számai: de mindezek a leirások természetszerüleg csak adatok az amerikai magyarság történetéhez.

Pedig az amerikai magyarság élete — több mint félszáz éves története megérdemelné, hogy a most élő nemzedék előtt ismertté legyen s méltó volna arra, hogy az adatok kellőképen csoportositva: felmutatnák azt a küzdelmet, a melyen a magyarság átment, a mig mostani tiszteletreméltó helyzetét elfoglalta itt a népeknek a tengerében.

Bármennyire hálás munka is volna reám nézve az, hogy ezzel a nagy feladattal megbirkozzam s megrajzoljam az amerikai magyarságnak ötven éves történetét: arra ez idő szerint nem vállalkozhatom.

Célom most csak az, hogy annak az egyháznak husz éves történetét irjam meg, amely legelőször épitett templomot az Egyesült Államokban.

Husz év nem nagy idő egy testületnek az életében, — de hosszu idő az emberi életben. Husz év alatt a gyermekből ifju lesz s másik husz esztendő az ifjut a férfikor virágzására juttatja el s a harmadik husz esztendő pedig már közeljuttatja ahoz a határhoz, a melyről a zsoltáros király is énekel...

Husz esztendő: sokat jelentő idő egy amerikai egyháznak az életében is. Mennyi nemes önfeláldozás, — mennyi nehéz küzdelem, — milyen hithüség, — mennyi buzgóság szükséges ahhoz, hogy egy amerikai egyházközség husz éven fennmaradjon, — fejlődjön s ápolója legyen a fajszeretetnek és a hithüségnek, azt csak azok tudják, — akik résztvesznek a munkában s lelkük javát adják azért, hogy a magyarság nagy céljai diadalt arassanak s az amerikai magyarság tényleg olyan erőforrás legyen, amelyre jó és balsorsban egyaránt számithat az édes, szülőhaza.

Ha valahol nehéz volt az egyház szervezés és fentartás munkája: nehéz volt Pittsburghban.

Pittsburghban és környékén mindaddig, a mig a Bates Streeten a kis fatemplom fel nem épült s abban fel nem zengett a magyar ének: ki volt téve a magyarság mindannak a gyülöletnek, megvetésnek, amely korábban eltölté a korábban bevándorlottaknak, vagy a már itt születetteknek a szivét az ujabb bevándorlók iránt.

A pánszlavizmus, amelynek főfészke épen Pittsburgh volt, ezt a gyülölködést a maga javára igyekezett felhasználni s magyarnak, — hunkinak — tüntette fel mindazokat, akik a törvény nem ismerése miatt vagy könnyelmüségből bajba kerültek.

Az első magyar református templom felépitése azonban a különben vallásos lelkü amerikaiak előtt: tanubizonyság lett a magyarság mellett, — s buzditójel, fénylő tüzoszlop az egész amerikai magyarság előtt, amely megmutatta azt az utat, amelyen a számban mindjobban erősödő magyarság valóban megvalósithatja azokat a nagy célokat, a melyek itt tulajdonképen minden bevándorlott nemzetiségre várnak.

Miként szolgálta a pittsburghi református egyház ezeket a célokat, — miként jutott el a husz esztendős határpònthoz s e husz év alatt minő eredményeket ért el: azt óhajtom részint forrás gyanánt tekinthető feljegyzések, levelek, — részint pedig saját tapasztalataim, visszaemlékezéseim alapján megállapitani.

Ez a munkám: ugy érzem nem lesz hiábavaló, mert sok közönyös szivben támaszthat hitet — s azoknak a szivébe pedig, akik elvesztették fajunk



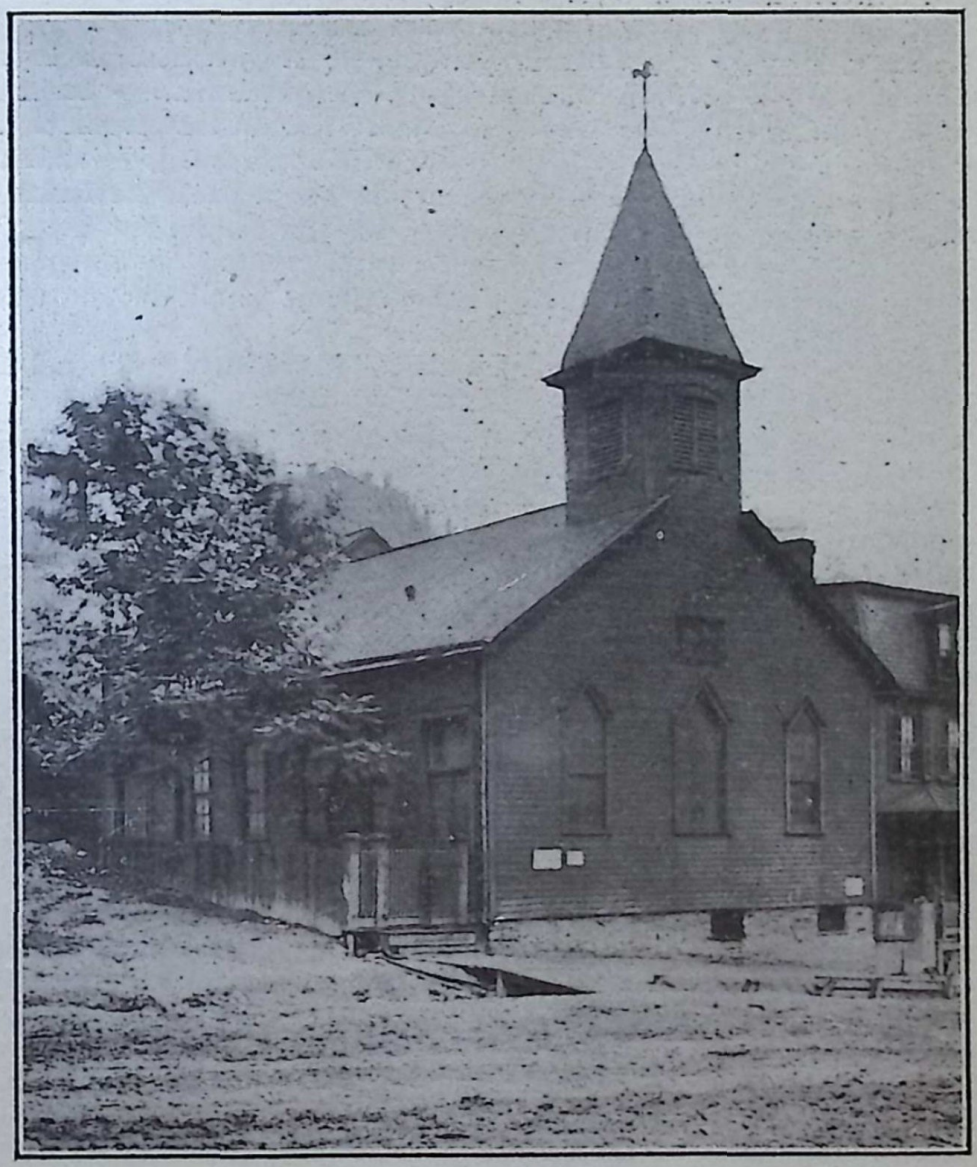
Dr. PRUGH.

jövendőjébe vetett hitüket: reménységet támaszthat, hogy az amerikai magyarságban van élni erő és akarat.

I. FEJEZET.

AZ EGYHÁZ MEGALAKULÁSA, AZ ELSŐ TEMPLOM FELÉPITÉSE.

A világosi fegyverletétel után a számüzetésbe ment magyar hősöknek egy csapata a szabadságnak klasszikus földje: az Egyesült Államok felé törekedett — s ide eljutván, közülök többen New Yorkban maradtak. Mikor 1851 december 5-én Kossuth Lajos is megérkezett New Yorkba, bizonyára nem mulasztották el, hogy meg ne hallgassák Ács Gedeon ref. lelkésznek a magyar predikációit, akinek egy Day Mária nevü brooklyni gaz-



AZ ELSŐ AMERIKAI MAGYAR TEMPLOM.

dag nő is segédkezett munkájában s részére és a munkának a támogatására nyolcszáz dollárt ajándékozott. Ács Gedeon azonban nem sokáig maradt New Yorkban, s igy az ő munkáját nem lehet alapvető, olyan munkának neveznünk, a mely a mostani egyházi életnek az alapját képezné.

Nem lehet alapvető munkának neveznünk Kecskeméthy Ferecnek, a mostani békési lelkész és volt országgyülési képviselőnek a munkálkodását sem.

Kecskeméthy Ferenc 1881 szeptember 15-én érkezett az Egyesült Államokba s előbb az Union College egyik imatermében, — majd a Cooper Institute egyik emeleti helyiségében tartott isteni tiszteleteket. Az isteni tiszteleteken előbb kevesen, majd többen jelentek meg, — néha annyian voltak, hogy a terembe is alig fértek be, de bár a presbyterianus egyház a szépen megindult munkát pártfogásába vette: a fellobbant buzgóság szalmaláng lett. A hallgatók száma nagyon leapadt s a nagy buzgóságu Kecskeméthy megunván a herce-hurcát, harmadfélévi munkálkodás után visszatért a szülőhazába.

A mostan folyó missziói munkának tulajdonképeni gyökerei Pittsburgban keresendők.

A magyarok közötti missziói munkának az atyja Dr. John H. Prugh, a pittsburghi Grace Church-nek a református papja.

Pittsburgh, — az acélváros — mindig nagy vonzóerővel birt a magyar bevándorlókra. Itt — igaz, hogy végtelen nehéz munkáért, a mely elepeszti az izmokat s a csontokból kiszáritja a velőt: nagyobb fizetést kap a munkás, mint bárhol a széles, nagy Amerikában. Ez volt az oka annak, hogy már a kilencvenes évek elején is nagy számban dolgoztak itt honfitársaink s közöttük sokan voltak, akik a napi nehéz munka után igy sóhajtottak fel: "az Ur házának buzgó szerelme emészt engemet... Az Isten tornáca előtt, kapun álló lennék inkábban, hogy nem mint sok időt élnek, házukban a hitleneknek."

És a szent vágyódást tett váltja fel... A munkában megfáradt magyarok kerestek maguknak egy helyet, a hol ha nem értették is a beszédet, de lelkükben elmélkedve fohászkodhattak az Istenhez.

Dr. Prughnak feltünt az idegenek csoportja. Beszédbe eredt velük s részint német beszédből, részint jelekből megértette, hogy azok, akiket maga előtt lát vele egyek a hitben... Mikor a magyarok máskor is és még nagyobb számmal jelentek meg a Webster St.-i református templomban: a legnagyobb érdeklődést mutatta irántuk s mindent megtett, hogy a magyarokat egyházközséggé szervezze s számukra lelkészt hozasson és templomot épitsen.

Lelkészeket ma is — rendezettebb viszonyok között is — nehéz kapni, hát még akkor, amikor egyenesen hazaárulónak bélyegezték azt, aki elhagyta hazáját.

Nagy nehézségeket támasztott ebben a tekintetben az a körülmény, hogy a magyar és tót evangelikus és reformátusok együttesen akarták a nagy célt megvalósitani.

Az egyház történetének a legelső irott emléke az a gyüjtési napló, a melyből megtudjuk, hogy az egyháznak első neve: "Első Magyar és Tót Evangelikus és Református Szent Pál Egyház, Pittsburgh, Pa." volt. Ez

az egyházközség 1890 április hó 6-án alakult meg tekintélyes számu tagokból. A szervezet elnöke Hámborszky Vég Gusztáv volt, akinek ma Youngstown, O.-ban van virágzó banküzlete. Alelnöke volt Tóth János és Császár János. Pénztárnoka: Márton János.

Ez a pénztári napló a bevételeket 1890 április hó 6-ikától, az egyik oldalon magyar, a másik oldalon tót nyelven egy évig 1891 október 5-ig vezeti le. A kiadási tételek pedig 1890 március 20-tól 1891 április hó 5-ig terjednek.

A bevételekből látszik, hogy a hivek az isteni tiszteleteken szépen adakoztak. Szép adományok folytak be az uj templomra is. A gyüjtés is meglehetősen szép eredménynyel járt. A gyüjtők voltak: Sontra Pál, aki ma is él Saint Paulban, Kovács András, Tusai András és Császár Mihály, aki most temetés-rendező Homesteadon. A gyüjtők a gyüjtött összeget ötven dolláros küldeményekben küldötték be. A fent jelzett idő alatt, a napló szerint volt a bevétel $1161.28. A kiadás pedig $728.48 vágott.

Mi történt 1891 ápril 5-ike után? Az, aminek meg kellett történnie. Az a természetellenes szövetség, amelybe a magyar és tótajúku reformátusok és lutheránusok összehozattak, — a kivánt békés együttmunkálkodást sokáik nem eredményezhette. Az egyesülésnek előbb-utóbb szakadás lett a vége s ez egy évi együttmunkálkodás után következett be. Erre mutat aza körülmény, hogy ekkor minden megjegyzés nélkül félbemarad a számadás.

Mi történt a felmaradt pénzzel? Nem tudom megállapitani. De valószinünek tartom, hogy megosztozkodtak rajta a reformátusok és lutheránusok. Ezt olvassuk a "Szabadság" tiz éves jubileumi számában is, hogy a "szakadás után megosztották a pénzt. Ez volt aztán alapja egyrészt a Braddockban épült tót lutheránus templomnak, — másrészt pedig a pittsburghi magyar református templomnak."

Mikor a szakadás megtörtént, Hornyák András, aki a magyar reformátusságnak vezére volt s ma is általános szeretetben részesülő főgondnokunk levelet intézett b. e. Kun Bertalan miskolci püspökhöz, akit arra kért, hogy egy lelkészt küldjön ki hozzájuk. A püspök ur a következő levélben válaszolt:

T. cz. HORNYÁK ANDRÁS urnak

Pittsburgh, Pa.

Önnek becses levelét, melyet mult évi november 26-ról hozzám intézett, sok és hosszas tévelygés után december 18-án kaptam meg. Szép és igen dicséretreméltó Önnek azon törekvése, hogy távol szülőföldjétől, magyar hazájára s azon szent vallásra gondol, melyben a magyar földön neveltetett és e nemes érzéstől áthatva, arra törekszik, hogy e szent vallásnak templomot épitsenek és e templomban az evangeliumi szent ige reformált vallásunk szellemében és hitágazatai szerint hirdettessék.

Hanem arra nézve, a mit ön kiván, hogy tudniillik egy hitfelekezetünk kebeléből való ifju lelkészt küldjek én ki önökhöz, ki ott az evangyeliumi reformált egyházat megalapitsa, a templomépités ügyét előmozditsa: ehez szükséges az, hogy önök a kimenetelre vállalkozó

lelkész részére biztositsanak olyan fizetést, melyből azon hosszu utra induló s magát hazajatol elszakaszto lelkész megélhessen. Mert a lelkesz bizonytalan jovonek ki nem teheti magát. Erre az utra csak olyan nótlen, ifju lelkesz vállalkozhatik, kinek még itt Magyarországon biztos papi allása nincs, —következéskepen módja sincs arra, hogy ily nagy utra szükseges penzosszeggel rendelkezzek s Amerikában, ra nézve idegen földön fentarthassa magát, addig magának egy megélhetési állapotot s ót eltartó egyházat alapit.

Ennélfogva, ha önök komolyan óhajtják azt, hogy hozzájuk egy jeles református lelkész egyén menjen s ily feladatra vállalkozzék, — szükség, hogy önök is biztositsák azt az egyént vagyis ifju lelkészt, hogy általuk oly díjazással fog elláttatni, a melynek pontos kiszolgáltatása mellett ő inséges jövőnek nem lesz kitéve, hanem hü lelkészeti szolgálata mellett megélhet tisztességesen s lelkészi hivatalának élhet teljesen.

Erre törekedjenek azért az ott élő protestáns magyarok — s akkor értesitsenek engemet és én eszközölni fogom, hogy kivánságuk teljesitve legyen; utána fogunk nézni annak, hogy vállalkozzék egy jóravaló ifju lelkész, aki egész életét Amerikában élő, hittestvéreink ügyének, vallásos nevelésének, vigasztalásának s a magyar nemzetiség iránti hajlam és ragaszkodás ápolásának fogja szentelni.

Önnek ezen levelemre adandó becses válaszát elvárva, Istennek minden áldását kivánom Önre és a magyar hazától távol élő hitsorsosaimra és polgártársaimra.

Miskolc, 1891 január 16-án.

szerető honfitársa

KUN BERTALAN,
ev. ref. püspök.

Másrészről dr. Prugh is mindent elkövetett, hogy a magyar reformátusok lelkészt kapjanak.

Ferenczy Ferenc feljegyzései között az egyház keletkezésére vonatkozólag a következő adatokat találom: "A pittsburghi egyház 1891-ben szerveztetett. Legelső lelkésze Jurányi Gusztáv volt, aki valami félévi munkálkodás után Clevelandba ment át."

Ez az adat azonban téves. Jurányi Gusztáv egyenesen Clevelandba ment lelkésznek, a hol lelkipásztori müködését 1890 október 12-én a westsidei első német református templomban kezdette meg. Ez az első isteni tisztelet teljes részletességgel meg van irva a clevelandi első magyar ref. egyház jegyzőkönyvében. Igy csak annyi igaz, hogy Jurányi Gusztáv többször átjött Pittsburghba is az isteni tiszteleteket megtartani s ő is befolyással volt arra, hogy az itteni református egyház szerveztessék.

Bizonyára az ő tanácsára fordult a Reformed Church in the U. S. belmissziói bizottsága Moody András budapesti skót lelkészhez, aki szivesen közbejárt arra, hogy a magyar református egyház szétszórt csontjai összeszedessenek.

Az ő közbenjárására jött ki Pittsburghba Kovács János, aki 1891 julius havában érkezett Amerikába.

Kovács János, aki a bécsi egyetemen is tanult s majd Besszarabiában missziónáriuskodott, nagy buzgalommal kezdett felségesen szép hivatásának a megvalósitásához. Hivatása apostoli hivatás volt: szertejárni az amerikai magyarok között s predikálni a Krisztus evangyeliumát. Megérkezése után azonnal megkezdette a szervezkedés munkáját. 1891 aug. 15-én adja ki a következő felhivást:

"HAZÁMFIAI! HITROKONAIM!

Nem szeretem a feltünést, kerülöm a ragyogást, akkor érzem jól magam, ha csendben észrevétlenül munkálkodhatom, (felvett név alatt szolgáltam otthon is az irodalmat), csak a kényszerüség visz rá, hogy ez uton forduljak hozzátok.

Egyházi hatóság hivott ide, az adta az utiköltséget, az fog gondoskodni rólam ezutánra is. Kötelességem az, hogy a Pittsburghban s környékén lévő magyarok közt munkálkodjam; célom, egyetlen vágyam pedig az, hogy a ti javatokra éljek, azt munkáljam és mozditsam elő minden erőmmel.

Ha száz karom volna is mind kitárnám felétek, jöjjetek! Kicsi és nagy, ifjabb és idősebb, férfi és nő egyaránt: jöjjetek! Nem hoztam nektek cifra eledelt, de olyat, mely egészséget, uj erőt ad az ellankadott és megfáradt embernek. Hiszen az ember nemcsak hustömeg! Az anyaggal jól nem lakhatunk, nem elégit az ki! S hiában a puha fekhely, nyugodalmat az magában nem ad. Hirdessék bár ezrek, hogy állatok vagyunk, tapasztalni fogják szüntelen, hogy az ember nem állat, de az állatnak ura. Az anyag magában ki nem elégit, teljesen boldoggá nem tehet soha! Életcélunk pedig a boldogság s mindig is az marad. Mely ut vezet oda? Jöjjetek! Egyedüli célom, hogy azt tinéktek megmutathassam.

Ne bántsanak a már elmult napok, hiszen csalódni emberi dolog! Bizzatok az Ur-ban, ha Ő benne bizunk, nem fogunk csalódni soha semmiben. Olyanok vagyunk bár most, mint a szétroncsolt hajó, de megépülünk, megerősödünk, tisztelet és becsülethez jutunk azt hiszem!

Az összegyülekezés ideje egyelőre vasárnaponként a délutáni két és fél óra legyen, a hely pedig hol összegyülünk a Grant Street és Webster Ave. sarkán levő imaház. A szervezkedés és gyülekezetté egyesülés legyen augusztus 23-án, délután, a már kijelölt időben és helyen.

Lakásomon bárkit, bármikor szivesen látok közületek s örömet szerez, ha veletek bármiben jót tehetek és segithetek. Lakásom: Pittsburgh, Pa., Bluff Street 1415.

....— Áldás és béke velünk! —

Pittsburgh, Pa., 1891 augusztus hó 15-én

KOVÁCS JÁNOS,

ev. ref. préd.

A felhivásnak meg is lett a kellő foganatja, mert 1891-ik év szeptember 20-án a megalakulásról a következő jegyzőkönyv vétetett fel:

"Nincs nagy dolog a földön, melynek kezdete kicsiny ne lett volna. Bizonyára megdönthetlen igazság ez. Az emberiség történetében szereplő legnagyobb alakok szintén voltak kicsiny gyermekek és kimondhatta volna meg azt születésük pillanatában, sok hosszu évekig, hogy mi leszen belőlük?! Volt idő, midőn a föld mostani legnagyobb városai, csak nehány házacskából állottak. Minden a mi nagy van e földön, kicsinyen kezdődött s kezdődik ma is.

Vajha e mi kicsiny gyülekezetünk, mely csak olyan még, mint az imént született kisded, akinek csak jelenje van, — de multja nincs, — vajha e mi kicsiny gyülekezetünk ne olyan lenne, mint sok dolog, a melyek alig kezdődnek: elmulnak, semmivé lesznek; vajha ép oly áldásdús lenne létezése, mint a milyen igénytelen és szerény volt kezdete; vajha olyan buzgó lenne ennek páilyafutása, hogy az utánunk jövő későbbi nemzedékek látva jóra igyekvő törekvését, hüségét, kitartását: hálával telne el az iránt, kinek áldása adott és ad előmenetelt mindeneknek.

Gyülekezetünk predikátora az Egyesült Államok összes ev. ref. egyházainak központi elnökétől Dr. Peterstől hivatott meg a missziói bizottság nevében, azért, hogy a Pittsburghban és környékén élő magyarok közöött Isten igéjét hirdesse. Megérkezett 1891 julius hó közepén Pittsburghba s itt van azóta rendesen.

Az első isteni tisztelet tartatott julius 26-án. A gyülekezet megalakult augusztus 2-án tizenegy taggal. Azóta az Ur könyörgésünket meghallgatta a gyülekezet önálló tagjainak számát 60-nál többre emelte. Az egyetértés és összetartás közöttünk megnövekedett s hisszük és reméljük, hogy ezután még inkább növekedni fog az a mi véreink között.

A gyülekezet előljárókat választott augusztus 23-án, akiknek nagyrésze szeptember hó 6-án a gyülekezet és az Ur szine előtt a predikátorral együtt hüséget fogadott a gyülekezetnek.

Szeptember 5-én elkészült a gyülekezetnek a pecsétnyomója, mely a későbben elkészült predikátori hivatali pecsétnyomóval együtt 7 dollárba került. Szeptember 6-ára elkészült és használatba vétetett a gyülekezet perselye is, 80 centbe kerülvén.

Nyomtatványok, postadij, levélboriték, bélyeg, levelező lapok, anyakönyvekre kiadatott 3 dollár 11 cent. A pénzt jó részben a gondnok ur kölcsönözte előlegesen.

Istentiszteletre gyülekezetünk tagjai eddig a helybeli angol ref. templomba gyültek össze, mit annak előljárói mindeddig dijtalanul engedtek át nekünk. ....

A buzgóság, az összetartás, az atyafiaknak egymáshoz való hajlandósága, ugy tetszik, hogy kissé már növekedőben van. Bizunk az Urban, a ki minket a gyülekezet élére állitott, hogy szolgáljuk annak javát, hogy az igaz összetrtás, a valódi szeretet és az Urnak félelme közöttünk mindinkább nevekedni, öregbülni fog és hisszük, hogy az, kinek kegyelme és irgalma örökké állandó, a jó Isten, megáldja a gyülekezetet és annak minden benne bizó tagját.

Pittsburghban, 1891 szeptember havának 20-ik naján.

KOVÁCS JÁNOS
ev. ref. pred.
KIS JÓZSEF
másod-gondnok.
FÜZY PÁL
KURIMAY JÓZSEF

HORNYÁK ANDRÁS
főgondnok.
BALÁZS MIHÁLY
másod-gondnok.
SONTRA PÁL
PATAKI LAJOS.

A mint ebből a jegyzőkönyvből látszik Kovács János a Reformed Church in the U. S. belmissziói bizottságának a meghivása folytán jött ki s ettől a testülettől kapott némi anyagi segitséget is.

De ez a segély nem volt a teljes lelkészi fizetés. Igy már október 8-án arról tanácskozik az előljáróság, hogy az egyház miként dijazza lelkészét. Az egyháztanács kész szivvel fogadná a gyülekezet gondnokának azon inditványát, hogy meghatározott összeggel, melyet a gyülekezet tagjai negyedévenként adni köteleztetnének, — dijazza a gyülekezet predikátorát — tekintve azt, hogy ez sokakat a jó ügytől elpártolásra birhatna, — el nem fogad.

Hosszabb megfontolás után végre azt határozta az egyháztanács s ezt a lelkész is elfogadja, miszerint az Uri szent vacsora kiszolgáltatásakor és azon kivül hat alkalommal, — hat különböző vasárnapon —begyülemlő önkéntes áldozat legyen a gyülekezet lekipásztoráé.

Természetes dolog, hogy a már megalakult egyháznak első dolga volt, hogy templom épitésről gondoskodjék. Ez okból az egész Amerikára szóló gyüjtést eszközölnek, a melyet Kovács Jánosnak a következő felhivása vezetett be:

FELHIVÁS.

Az amerikai magyarság jobb és nemesebb részéhez!

Nem azokhoz fordulok, kik megfeledkezve emberi voltukról, emberhez nem illő életet tengetnek; nem azokhoz fordulok, kik csak annak örülnek, mit szájuk befogad és torkuk lenyel, de fordulok ti hozzátok, kikben még él a magasba törő vágy, kikben még él a láng, mit Isten keze gyujtott meg bennetek; fordulok ti hozzátok, kikről a bün fertelme s gonosz vágyak szennye nem törölte még le az Istenképét, melyre alkotva lettetek.

Nézzétek a népek, nézzétek a nemzetek ama zajló tengerét, melybe jutottatok, melynek árja titeket is sodor és ragad magával ellentállhatlanul. Találtok-e avagy csak egyet is az itt élő sokféle nép között, mely annyira lenézett s megvetett volna, mint mi vagyunk? Miért van ez igy? — A szégyenérzet vért kerget arcunkba, ha erre gondolunk! Hát a magyar nép, melyet a történelemből nemesnek, hünek és önfeláldozónak ismerünk s mely vérét a szent és magasztos eszmékért századokig ontá csüggedetlenül: nem az volna ma, mely volt egykoron? Miért van az, hogy a magyar, ki nevére mindig büszke volt s ki az elsők egyikének, sőt a legelsőnek tartá magát — s pedig nem méltatlanul — annyira sülyedt itt, hogy nevét guny és csufnévül használják fel a többiek?

Ne keressük szégyenünk okát szomszédunk házában, ne okoljuk a hazánkból idejött nemzetiségeket. Van-e azok között avagy csak egy is, ki nem tett volna a szent és magasztos dolgokért, mint mi magya-

rok s különöse mi ev. reformátusok? Sok helyen, ha ránk tekint az idegen, nagy méltán mondja azt, hogy mi hit s Isten nélkül élünk, mint az oktalan állatok, melyek csak dolgoznak, esznek, isznak és alusznak. Sok ezrei élnek itt már a magyarnak, de nincsen az imának csak egyetlen háza, nincs csak egy templom is, mely tisztán magyar volna, melyben más szó — mint a magyar — ne hangzanék. Sülyedésünk oka vajjon nem az-e, hogy nem élünk a lelki öntudatra ébredt, az igaz emberhez illő életet?

Minden mi nagy dolog, kicsinyen kezdődött s a legszebb szobor is idomtalan tömb volt, mig a szobrász vésője neki alakot nem adott. Bár ma alól vagyunk, juthatunk még feljebb is: bár ma nem becsülnek, megbecsülhetnek még, csak mi becsüljük meg magunkat először. A mit kevesen véghez nem vihetnek, megtehetik sokan. Templomot akarunk épiteni, — az elsőt Amerikában, melyben tisztán magyar szó hanzik majd.

Magunk gyengék vagyunk véghezvinni ezt, kérünk: segitsetek! Ha fölépül, dicséretére válik az az egész magyarságnak, nemcsak nekünk. Hisz a gyalázatot is közösen hordozzuk, bárha szerezni nem segitettünk is. S azután ne feledjétek, hogy ha az első meg lesz, a második már könnyebben felépül, ott a hol szükség lesz rá s ezt épiteni majd mi is segitünk.

Segitsetek mind, kik véreink vagytok felekezeti különbség nélkül. Ne feledjétek Urunk Megváltónk szavait: "Erről ismerik meg mindenek, hogy én tanitványaim vagytok, ha egymást szeretenditek." (János evangy. 13:35.) és az apostol szavait: "Ne szeressük egymást csak beszéddel és nyelvvel, hanem cselekedettel és valósággal." (János ap. 1. levele 3:18.)

A jobb érzésüek inditsanak gyüjtést mindenütt, a hova csak elhat e szó, nemcsak véreink, de más nemzetbeliek között is, — vegyék szivesen bármily keveset ád is valaki. A gyüjtött összeget az adakozók nevének és az általuk adott összegnek pontos kiirásával küldjék be hozzám, — sőt küldhet bárki is, akármely kis összeget is egyenesen hozzám, — én mindazt, mi csak hozzám küldetik, az "Amerikai Nemzetőr"-ben nyilvánosan nyugtatványozom, mindenegyes ember nevének s az általa adott összegnek kiirásával. Aki tőlem gyüjtőivet kiván, az forduljon hozzám, szivesen küldök. A templom épitésről szintén jelentést teszek annak idején nyilvánosan.

Hozzátok fordulok végre magyar nők, kik annyiszor lelkesittetétek jóra a magyart, buzgólkodjatok e szép és nemes ügy érdekében, gyüjtsetek ti is!

Cim: Rev. John Kovács, 1415 Bluff Street, Pittsburgh, Pa.

Atyafiui szeretettel

pittsburghi m. ev. ref. lelkész.

KOVÁCS JÁNOS.

A felhivás nem maradt eredménytelen, az Amerikai Nemzetőr 1892. évi március 30-iki számában ezeket olvassuk: "Mindazok, a kik az eddigi nyugtázást figyelemmel kisérték, maguk is felszámithatják ugyan, hogy ez

ideig mennyi adomány gyüjtetett; mégis, hogy az mindenki által látható legyen, nyilvánosságra hozom itt, miszerint az eddig gyüjtött adomány, melyről az iratok hozzám beterjesztettek, összesen 257 dollár 35 cent."

Hogy azonban az öösszes gyüjtés mennyi volt, azt csak hozzávetőlegesen lehet Dr. Prughnak egy kimutatásából megállapitanunk.

Ugy látszik, hogy Dr. Prugh és az ő gyülekezete azután se vette le gondját a magyar reformátusságról, amikor azok már önálló egyházközséggé szervezkedtek. Sőt, a mint a reánk maradt adatokból látszik, Dr. Prugh vezette a templomépitést és segédkezett a templomhelynek a megvételénél is. A templomépitő John Valetshekkel is, — Peter Keil, John H. Prugh és J. T. Hamilton kötötték meg a szerződést.

A szerződés szerint a templomnak 1892 szeptember 25-ikére kellett készen lennie, — de az csak 1892 október 23-án, tehát épen most husz esztendeje avattatott fel.

Hogy a felavatás, miként ment végbe, arról semmiféle feljegyzésünk nincs. Csupán az alább következő programm:

AZ AMERIKAI ELSŐ MAGYAR REFORMÁTUS TEMPLOM FELSZENTELÉSI RENDJE:

D é l e l ő t t.
10 órakor.
Előének: 233. dicséret 1—2. vers.
Fohász.
Szentirat olvasás.
96. Zsoltár, 1-ső verse (felálló)
233. dicséret, 3—5. vers.
Ima.
Egyházi beszéd. .
233. dicséret, 6. vers.
Uri szentvacsora.
Keresztelés.
Áldás.
Utóének: 233. dicséret, 7—8. vers.

D é l u t á n.
3 órakor.
Előének: 37. dicséret, 1-ső vers.
Fohász.
Szentirat olvasás.
95. Zsoltár, 1-ső vers (felálló)
100. Zsoltár, 1—4. vers.
Ima.
Egyházi beszéd. .
Ima.
Áldás.
Utóének: 105. Zsoltár, 1—3. vers.

E s t e 7 ó r a k o r.
Előének: 89. Zsoltár, 1-ső vers.
Fohász.
Szentirat olvasás.
138. Zsoltár, 1-ső vers (felálló).
234. dicséret 1—2 vers.
Ima.
Áldás.
Utóének: 84. Zsoltár, 5—6. vers.

For Building 1st Protestant Church for the Hungarians in America and for work among the Hungarians in Pittsburgh:

Cash collected	$3,702.25	Offering on dedication day	67.00
Subscribed	5.00		
	$3,707.25		
Donated	825.00	Collected Cash	$3,702.25
Loanedly Allegheny Mission	2,450.00	Subscribed to be paid	5.00
		Dedication day	67.00
	$6,982.25		$3,774.25

Donations	825.00
	$4,599.25
Loanedly Allegheny Mission	2,450.00
	$7,049.25

DONATIONS

Chairs, Carpets, Lamps....	$125.00
Work by the Hungarians ..	700.00
	$825.00

PAID

For Lot	$1,500.00
Contract for Buildings ...	3,850.00
Excavating	145.00
Furniture and Fence	320.00
Water Connection	46.00
Shutters	71.50
Cupboard	10.00
Carpets	75.00
Electric wiring	60.50
Examination of title	14.75
Lamps	14.00
Furnace	77.00
Care fare and Postage ...	5.00
Collected and subscribed	$3,774.25
Allegheny Mission	2,450.00
	$6,224.25
Expence	6,189.25
Balance on hand	35.00

202 Coltart Square, Nov. 30, 1892.

JOHN H. PRUGH.

Nyilvánvaló tehát ebből a számadásból, hogy a magyarság adománya 825 dollár volt, — mig az amerikaiak 3707 dollárt és 25 centet adományoztak. A hiányzó összeget pedig az Allegheny egyházmegye adta kölcsön.

A Dr. Prugh feljegyzései között azt látom, hogy a legnagyobb összeget J. P. Hanna adta, — s ez az összeg 500 dollár volt. Laughlin & Co. $250.00, J. T. Hamilton $250.00, Linden Steel Co. 200 dollárt adományozott, — 100 dollárt hat egyén adott, — 50 dollárt kilenc egyén, — 25 dollárt kilencen adtak. A többi adomány kisebb összegekből gyült össze.

Valóban nem lehet elég hálát adni az Istennek, hogy olyan nemeslelkü, fáradhatatlan barátot támasztott a magyarságnak, mint dr. Prugh, aki a maga sok gondja mellett is talált időt arra, hogy a szervezkedő egyház telekvásárlási és épitkezési ügyeit vezesse. A pittsburghi egyházközségnek soha el nem enyésző hálával kell megemlékeznie a kiváló férfiuról, akinek Isten után olyan sokat köszönhet.

Az uj templom felépitése után a gyülekezeti élet fellendült. A hivők örömest keresték fel az Urnak házát.

De Kovács János abban a tudatban, hogy neki messze földön is össze kell szedegetnie a szétszórt csontokat, sokszor elhagyta gyülekezetét — s az első magyar református templomnak az ajtai nem voltak mindig nyitva a hivők befogadására.

Ez az oka annak, hogy a hivek is elhidegültek a lelkésztől s Kovács János 1894. évi ápril hetedikéig maradt Pittsburghban s akkor Kanadába ment, hogy az ő szavára odatelepülő magyaroknak vezetője legyen.

6244.25
6237.25
= 7.00

3774.25
2450.00
6224.25
6237.25
+13.00

II. FEJEZET.
A FEJLŐDÉS KORA FERENCZY FERENC LELKÉSZKEDÉSE ALATT.

Kovács János ugyszólván az egész Amerikát bevonta müködési körébe. Feljárt egeszen Bridgeportig — s felkereste a távol Pocahontason lakó magyarságot is. Természetes, hogy ilyen körülmények között egy egyházközség nem virulhat, — sőt inkább a megindult fejlődést is elhervasztja a közönyösségnek a szele.

Kovács maga is látta a bajt. Erre mutat az a körülmény, hogy a templom felépitése után egy év mulva kieszközlé a segélyező egyháznál, hogy melle egy segéd-lelkészt adjanak. A segéd-lelkész, Ferenczy Ferenc 1893. év őszén érkezett meg s miután Kovács János már ekkor nagyon belemerült a kanadai telepitésbe: alig három hónap mulva 1894 január hó 11-én ő neveztetett ki pittsburghi lelkészszé s volt főnöke pedig Kanadába távozott. Ferenczyt az Allegheny egyházmegye 1894 február hó 25-én avatta fel rendes lelkészül s a Grace Reformed Church-ben tartott gyülésen felvette a lelkészek sorába.

Ferenczy müködése megkezdése után azonnal hozzákezdett ahhoz a nagy munkához, hogy a lejtőre jutott egyháznak a dolgait rendbeszedje s a hivek szivében az egyház iránti bizalmat, érdeklődést ujra feltámassza. Az 1894-ik évi április hó 22-iki isteni tisztelet után közgyülést tartott s megtette a lépéseket az egyházközség ujra szervezésére, — előljárók választására. "Az egyháznak ugyan — igy szól az ezen gyülésen felvett jegyzőkönyv — már másfél év óta saját temploma van s a magyar református hivek hazai édes nyelvükön, tulajdon hajlékban imádhatják az Istent: az egyházközség máig is szervezetlen. Az egyház fentartására, anyagi ügyeinek előbbrevitelére és belső szellemi életének fejlesztésére vajmi kevés intézkedés történt, a hiveket vallásos hovatartozásuk tudatán kivül semmi erősebb kapocs és érdeklődés nem köti az egyház kebelébe és azok névjegyzékével sem bir a lelkészi hivatal nyilvántartásuk céljából. A presbyterium, egyházi közigazgatásunk eme fontos közege is hiányzik, sőt még hivatalos felelősséggel szolgáló gondnoka sincs az egyháznak. Mindezen hiányok pótlása végett, inditványozza lelkész, hogy a missziói egylet határozatához képest is — a helybeli református gyülekezet a Pittsburgh környékén u. m. Homesteadon, Duquesneban, Braddockban, Rankinban lakó magyar és tót ajku református hiveket az egyház kötelékébe vonván, a nevezett társ-egyházakkal együtt közös egyházközséggé alakuljon és mindenik egyházközség választván a maga kebeléből megfelelő számu képviselőt, ezeknek testülete, a kebeléből választott gondnokkal és az elnöklő lelkészszel együtt alkossa a közös egyháztanácsot az egyház belügyeinek intézése és a közigazgatás ellátása végett."

Ezt az inditványt az egyházközségi közgyülés természetesen örömmel fogadta s kimondotta, hogy a népesség arányához képest, — Pittsburghból, Braddock és Rankinból hat-hat egyháztanácsost választ, — Homesteadból és Duquesneből pedig négy-négy képviselőt választ. E számot azonban az egyháztagok összeirása után meg is lehet nagyobbitani. Már ezen a gyü-

lésen megválasztattak: Hornyák András, Füzy Pál, Kurucz Bertalan, Kurimay József, Szabó András es Mártha József. A társ-egyházakban pedig későbbre halasztatott az elöljárók megválasztása.

Az 1894 junius 10-iki jegyzökönyv szerint az elöljárók csakugyan megválasztattak es pedig Homesteadból ifj. Hornyák András, Szinyei András, Szaniszló Gábor és Perzsák János. Duquesneből: Balla András, Urbán József, Balogh József és Menyhért József. Braddock-Rankinból: Dula Gábor, Popcsák András, Tóth János, Császár János, Virág Sándor és Magyar András lettek megválasztva. Ezekből a tagokból állott az első rendes egyháztanács, Hornyák András gondnoksága alatt.

Az egyházi elöljáróság megválasztása után kimondatott, hogy az egyháztagsági dij Pittsburghban négy dollár, — a társegyházakban pedig három dollár legyen évenként, a vegyes házasságban vagy özvegységben élő nők e dijnak azonban csak felét fizették.

Hogy a tótajku reformátusok is bevonassanak az egyház kötelékébe, kimondatott, hogy évenként hat alkalommal az Uri szentvacsora tót nyelvü isteni tisztelet keretében legyen kiosztva.

Az igy meginditott buzgó munkálkodást azonban nagyon bénitotta az a körülmény, hogy az üzleti életben minden pangott s az egyház tagjai még a mindennapi kenyeret is alig birták megkeresni. E mellett némi eltérés támadt a tagok között is. A duquesnei megválasztottak nem fogadták el az egyháztanácsosságot s helyettök ujakat kellett megválasztani. Igy lettek a duquesnei testvérek képviselői: Mecsey András, Kelény János, Kiss András és Stecz György.

A tervszerü és lelkiismeretesen végzett munka meg is termette gyümölcsét. A hivek a templomlátogatásban buzgóbbak lesznek. Az egyház bevételi forrásai megszaporodnak és biztosabbakká lesznek. Az egyházat terhelő adósság törlesztése megkezdődik s évről-évre 600 dollár törlesztetik. Igazán el lehet mondani, hogy 1894 április 22-től 1898 junius elejéig nagy lépésekkel halad az egyház a kitüzött cél felé. Mikor már az adósságból alig volt hátra valami, a buzgó lelkész arra gondol, hogy a templom melletti helyet megvegye s azon iskolát épitsen. Már az alku is megvolt. Gondoskodás történt arra is, hogy a vételár, miként volna összehozható. Nyitray Emil felajánlott hétszáz dollár kölcsönt a rendes banki kamat mellett, 500 dollárt pedig a férfi egylet kölcsönzött volna az egyháznak. Az egyháztanács el is határozta, hogy a házhelyeket megveszi, de a terv a lelkész öngyilkossága által bekövetkezett halála miatt nem valósult meg.

Mikor ez a megdöbbentő dolog megtörtént: bizony elmondhatták a pittsburghi egyháznak a tagjai: "Leesett a mi fejünknek koronája."

Ferenczy Ferenc egész szivvel-lélekkel küzdött egyházának felvirágzásáért. Összeszedte a szétszórt csontokat s az egyházat — az adott viszonyok között s az akkori körülményekhez képest — a virágzásnak a magas fokára emelte s gondoskodott arról, hogy az egyház továbbra is a fejlődés utján maradjon. Ezt a célt szolgálta az első lelkészi dij-levél megállapitásával és az egyleteknek a szervezésével.

A dij-levél 1897 május 23-án állapittatott meg a következőképen: "1. Természetben szabad lakás. 2. Törzsfizetés 700 dollár, azaz kétszáz dollár olyképen, hogy a missziói bizottság által adott évi segély 700 dollárra egé-

szittetik ki az egyház pénztárából. 3. A hivektől magán lelkész szolgálatokért (keresztelés, esketés, temetés) kapott palást dij."

Ő alapitotta meg 1895 januárban a férfi egyletet, — majd 1897 május 30-án szervezte a Lorántffy Zsuzsanna nevét viselő női egyletet, — amelyek mindenkor hatalmas segitői, támogatói voltak az egyháznak.

Ferenczy Ferenc azonban teljes tudatában volt annak, hogy az amerikai egyházi életben nem csupán azt az egyházközséget kell szolgálnunk, amelynek szolgálatára elhivattunk, — hanem a közös, nagy célokért is munkálkodni kell.

Munkálkodni kellett különösen az ő korában. Mindössze négyen voltak lelkészek. Az aratni való gabona sok, — az arató pedig kevés, azért arra kérte a belmissziói bizottságot, hogy két ujabb egyházat szervezzen és pedig egyiket New Yorkban, a másikat pedig Mount Carmel-ben. A misszió hatóság Meadville, Pa. tartott gyülésen 1895 április havában a kérést teljesitette és szervezte Trentont, a hova Jurányi Gusztáv helyeztetett át Clevelandból s felhatalmazta Ferenczyt, hogy New Yorkba és Mount Carmelbe lelkészeket hivjon ki.

Ferenczy Nagy Gusztávval, a sárospataki theologia-akadémia nagyhirü tanárával és Moody András budapesti skót lelkészszel lépett érintkezésbe s e két férfiu közben járására jöttek ki Demeter Bertalan a sárospataki főiskola szeniora New Yorkba, — Kalassay Sándor theologiai segéd-tanár pedig Mount Carmelbe.

Ferenczy igazán atyai jóindulatot tanusitott az ujonnan jöttek iránt. Résztvett az 1895 szeptember 15-én tartott istentiszteleten, a melyen Demeter elfoglalta állását s már ekkor jelezte, hogy ha élni, boldogulni akarunk, valami olyan szervezetet kell alkotnunk, a mely a már szervezett, vagy szervezendő egyházakat az egységes munkára egybekapcsolja.

S miután 1896 január havában a belmissziói bizottság épen Pittsburghban tartotta gyülését, a lelkészeket a szükséges lépések megbeszélése végett Pittsburghba magához hivta meg.

Erre az alkalomra megjelentek Jurányi Gusztáv trentoni, Harsányi Sándor clevelandi, Demeter Bertalan new yorki, Kalassay Sándor mount carmeli lelkészek. A megérkezés napján isteni tisztelet tartatott, — majd másnap megállapitottuk a teendőket s tisztelegtünk a belmissziói bizottság gyülésén, a hol Jurányi Gusztáv tolmácsolta kivánságainkat, a melyek közül első volt az, hogy a belmissziói bizottság engedje meg a magyar egyházmegyének a szervezését.

Nagy hiba volt, hogy a belmissziói bizottság, a helyett, hogy megmutatta volna a törvényes formákhoz az utat: a kérést, — holott ahhoz joga nem volt — teljesitette s igy midőn egyrészről kedvezett a magyar gyülekezeteknek, — másrészt hosszab időre utját vágta a magyarság szervezkedésének s igy a mint a következmények megmutatták: végtelen kárt okozott a magyar ügynek épen a segélyző egyház szempontjából.

A belmissziói bizottság tehát nem azt mondta, hogy egy uj egyházmegyének az alakitásához egy egyházmegyének, esetleg egyházkerületnek van csak joga, — hanem megengedte, hogy egyházmegyévé szervezkedjünk. És mi szervezkedtünk... Bizottság küldetett ki, hogy készitse el az Amerikában müködő magyar református missziónáriusoknak a magyarországi

ref. egyház egyetemes konventjéhez intézett emlékiratot — és az egyházmegyei szabálytervezetet.

Mind a kettő elkeszült... A memorandumban a következő kérelmek voltak felsorolva:

"1. A Méltóságos és Főtiszteletü Konvent lépjen érintkezésbe a Board of Home Mission-nal, hogy igy a szellemi összekötetés meglegyen a két nemzeti egyház között s ezentul a missziónáriusok kibocsátásának joga a Méltóságos és Főtiszteletü Konvent hatáskörébe tartozzék.

2. Ismerje el a Méltóságos és Főtiszteletü Konvent a mi általunk, leginkább legujabb hazai törvényeink alapján szervezett egyházmegyénket, hivatalos testületnek, a melynek egyházi elnöke némely egyházi dolgokban a hazai esperesek jogkörével bir.

3. Határozza meg a Méltóságos és Főtiszteletü Konvent, hogy a két oklevéllel biró missziónáriusok szolgálati évei minősités tekintetéből milyen szempont alá esnek s esetleges pályázat alkalmával hogyan számitandók.

4. Intézkedjék a Méltóságos és Főtiszteletü Konvent arra nézve, hogy az amerikai magyar ref. missziónáriusok az özvegy, árva gyámházhoz minő viszonyban állanak? Felvehetők-e abba, — illetve jogos és kötelezett tagjai-e annak?"

Az emlékirattal, amelyet Ferenczy Ferenc, mint egyházmegyei elnök küldött fel a konventhez, — a konvent 1897-ben a március 31-én kezdődő gyülésén foglalkozott s kimondotta, "hogy az amerikai magyar ref. egyházakat kész a legmesszebbmenő erkölcsi támogatásban részesiteni, tagjait testvéreinek tekinti, számukra küld missziónáriusokat s ezeknek ott elköltött és eltöltendő éveit beszámitja, de másfelől, mivel az egyházjogi kapcsolat megismerése okvetlenül szükséges arra, hogy szervezetileg is összeköttetésbe léphessenek, felszólitja a kint müködő missziónáriusokat, hogy ugy a saját egyházuk, m int az őket támogató Reformed Church szervezetét hivatalosan dokumentálják. — Protestáns Egy. és Isk. Lapok 1897, 235. lap."

Az egyházmegyei szabálytervezet is elkészült s miután az 1896 julius 4-én a Trentonban tartott gyülésen elfogadtatott, — az egyházmegye megkezdette müködését.

Természetes, hogy az igy megalakult egyházmegyének az első egyházi elnökévé Ferenczy Ferenc választatott meg, aki az egyházközségeknek a bizalmát a legnagyobb mértékben megérdemelte.

Hogy ez az első egyházmegye nem volt állandó szervezet s tulajdonképen csak két évig állott fel, — annak oka mindenek felett az volt, hogy a Reformed Church összesége nem ösmerte azt el hivatalos testületnek s több, mint hét év volt szükséges ahhoz, hogy a Baltimore zsinat végre megengedte az önálló magyar egyházmegye létezését. Pedig, ha mindjárt 1896-ban elismerték volna az egyházmegyét s nem lovagoltak volna a törvénynek a betüin, — akkor nem igen támadt volna az a bonyodalom, a mely annyira megrázkodtatta egyházi életünket.

Az egyházmegyei munkálkodásra kétségtelenül bénitólag hatott az a körülmény is, hogy Ferenczy olyan szomoru véget ért.

Miután lelkésztársai közül egyik sem jelenhetett meg a temetésén: az első gyülésnek az idejét használtuk fel arra, hogy emlékezete előtt lerójuk a kegyeletnek az adóját.

Ez a gyülés 1899 januárban volt a Református Egyesület pittsburghi gyülésével kapcsolatban s akkor e sorok irója tartotta felette a következő emlékbeszédet:

FERENCZY FERENC EMLÉKEZETE.

1857—1898.

Egy hü barát, egy igaz ember egy kötelességét hiven teljesitő munkásról megemlékezni jöttünk össze ez alkalommal ezen a szent helyen.

Tetszett a gondviselés urának, hogy azt, akinek életéhez még oly sok szép remény megvalósitását füztük: élte delén, férfikora virágjában, oly megdöbbentő módon szólitsa el tőlünk...

Ki szállna szembe ezért az életnek és halálnak Urával?! Kinek szivében támadnak bünös érzelmek e szomoru órában, amelyet az emlékezet szentelt meg?

Aki tudja, hogy az Urnak utai kiszámithatatlanok, — dolgai végére mehetetlenek, az zugolódni soha sem fog az Ur akarata ellen... "Megnyugszik, szólván Sámuellel: Ő az Ur, cselekedjék ugy, a mint neki jónak látszik!"

Oh, nem is az Ur akarata ellen zugolódni, de azért jöttünk ez alkalommal össze e szent helyen, hogy annak emlékénél, kinek sötét koporsója felett, nem hullathattuk könyeinket, lerakjuk a hála és elismerés koszoruit. Felujitjuk az ő emlékezetét, hogy meglássuk az igaz embernek képét, hogy ő, aki életében maga a megtestesült igazság és szeretet volt: tanitson még halála után is Isten és embertársaink iránt való kötelességeink betöltésére és igazságosságra.

Érzem a feladat nehéz voltát, amely reám várakozik, midőn az ő képét akarom megrajzolni, mert hiszen ő nem a természetnek rendje szerint költözött el tőlünk, hanem saját kezével vetett végett életének. Tudom, hogy a világ, — sokan még azok közül is, akik közelebb állanak hozzá, pálcát törnek az ő koporsója felett. De a feladat nehézségét eloszlatja az a jelenet a Jézus életéből, amikor a bünös nőt megmenti a tömeg itéletétől, — mondván: aki nem érzi magát bünösnek, az dobja reá az első követ. Azt mondom én is, aki előre tudja saját élete végét, aki bizonyos arról, hogy az életben őt soha nem érheti olyan csapás, olyan fájdalom, amelynek sulya alatt összeroskadva, letegye az életnek terhét, az vesse először a mi elhunyt barátunk, tiszttársunk emlékére a gyalázásnak követ!.. Oh, hát ki lehet biztos az ő életének végéről!? Vajjon gondot tudunk-e viselni csak egy hajunk szállára is? Tudjuk-e magunkat biztositani, csak egyetlen percig is!?

Nem, — azért hagyjuk tehát, ne itélkezzünk, hanem "hagyjuk őt pihenni koporsója ágyán — fáradt volt ő s a fáradság után édes a pihenés!"

* * *

Vasárnap volt. Verőfényes nyári vasárnap, amelyen minden azt látszokott mondani: az Urnak napja ez!.. Már a hivők serege gyülekezett kicsi templomukban, midőn szeretett tisztársunknak, az amerikai magyar ref. egyházmegye elnökének, a gyülekezete által forrón szeretett lelkésznek, a mi igaz barátunknak, halálhire megérkezett hozzánk...

Oh, mily sötét lett előttünk egyszerre minden. A fényesen ragyogó nap egyszerre felhőkbe borult, fájdalmunk könyeinek felhőjébe. Bevonultunk kicsi szobánkba, hogy fájdalmunkat senki se lássa s ott hulattuk a könyeket, a melyek megkönnyiték a szivünkre borult bánat fellegeit... De hivott a kötelesség. A hivők ajakán már zengett az ének: "Im bé jöttünk nagy örömmel" — s a nagy lelki öröm, nemsokára bánattá változott. Hisz, aki őt ismerte: szerette, mert ő is nagyon szerette azokat, akik testvérei valának a hitben, a reményben és a szeretetben.

— Végre is, a megváltozhatatlanba bele kell nyugodnunk. Megnyugodtunk, de a megdöbbentő tettnek okát mindnyájan kerestük. Oh, mert az emberi ész világosságot keres a sötétségben is s óhajtja tudni a végzetszerü tetteknek okát. Szinte megdöbben az ember szive, ha aztán e vizsgálódások eredményét meglátja. Oh, Istenem, mennyi rosszakarat lakozik az emberekben! Oh, milyen alacsony a gondolkozás módja sok olyan embertársunknak is, akik pedig szeretnek a józan ész világosságaival kérkedni!

Igaz, hogy a világ s különösen a felületesen gondolkozó emberek előtt megfoghatatlan az, hogy egy élte delén álló, teljesen rendezett anyagi viszonyok között élő, hivatását becsülő s a reábizottakban pontosan eljáró férfiu, mint emelheti önkezét maga ellen, — de ilyen az események megitélésénél nem a külsőt kell vizsgálnunk, hanem a belsőt...

Ha a mi elhalt tiszttársunk tettének okát vizsgálom, itéletem mérlegében, semmit sem nyomnak a külső körülmények. A belső okok azok, amelyek megnyugtatnak az ő sirhalmánál, az ő emlékénél... Tettét nem helyeslem, de menteni tudom.

Élete a szenvedés, a küzdés iskolája volt. A garbóczi tanitó lakásától — a pittsburghi egyház kényelmes papi lakáig — oh, mennyit kellett küzdenie, mily sokat szenvednie. Bizony a garbóci, később a kemencei kis egyházak tanitója nem adhatott fényes életmódot fiának, aki mellett még több gyermekről is kellett gondoskodnia. De a sárospataki főiskola, a szegények iskolája, a hol a szorgalom, a becsületes törekvés, mindenha méltánylókra talál — s a hol a szegény ember gyermeke is megszerezheti a kenyérnek botját. Itt végezte összes iskoláit Ferenczy Ferenc is, küzdve nyomorogva, de mindig kitünő eredménynyel. Tizenkét évi tanulás után végre megnyilt előtte a pálya, az élet. Pap lett és szelidsége, nemes lelke — erre méltóvá is tették. De mindjárt az életpálya kezdetén tapasztalnia kellett, hogy csak most kell még küzdenie s sisi-fusi munkát végeznie, ha el nem akar esni az életnek nagy harcában.

Az akkori törvények szerint, mivel a sorozás a gimnáziumban érte s mivel a kápláni vizsga letétele után nem volt helye — sem egyik, sem másik egyházmegyében — katonáskodnia kellett egy évig. Felöltötte tehát a katonaruhát, a bakancsot s ette a császár kenyerét...

A katonaság után Tornában lett segédlelkész, honnan később Felső-Borsodba ment által s összesen 12 évig szolgált e két egyházmegye kebelében, mint segédlelkész... A segédlelkészség nagyon téves intézmény hazai egyházunkban. A segdlelkész, a mellett, hogy sokszor az egész egyháznak terhét hordozza, még gazdasági intézője is főnökének s alázatos elszenvedője főnöke szeszélyének. Müvelt, lelkipásztornak készült egyénekre bizony nem csábitó állapot ez. Egy pár esztendeig csak el van mindenik

fiatal ember ebben az állapotban, de tizenkét hosszu esztendeig epedni az önállóság után, tizenket esztendeig várni a legkisebb egyháznak meghivására és akkor sem nyerni meg, bizony valami lelket ölő, minden nemesebb vágyat s leikesedest megfagyasztó dolog ez.

És Ferenczy Ferenc ennyi ideig ette a más kenyerét... Ennyi időn át remélt, vágyakozott — de hiába, a többet igérők mindig megelőzték. Eklézsiához jutni nem tudott, mert egyenes lelkével nem fért össze az akkor is szokásos korteskedés s mert a papjelölésnek szomoru időszakában nem voltak pártfogói... Pedig már ekkor ifju szive is lángot kapott. Nemes, őszinte, tiszta szeretettel vonzódott egy leányhoz, akit elfeledni soha nem tudott s akiért az egyedüliség szomoru napjaira kárhoztatta magát.

Ez a két körülmény, az értelem zsibbasztó s érzelem fagyasztó hosszu káplánkodás s a csalódott szerelem hozták Amerikába 1892 október havában... Előbb segédlelkész volt itt is, Kovács János pittsburghi lelkész mellett. Mikor főnöke Canadába ment, hogy ott telepitést kezdjen: a belmisszió által a pittsburghi misszió élére állittatott s Rev. Prugh és Kovács János által lelkészszé szenteltetett, mint az Allegheny Classis tagja.

Müködése uj életre keltette a bomladozni kezdő pittsburghi egyházat. Hosszas gyakorlata, kitünő készültsége s az emberekkel való bánásmódja, nemes lelke, puritán egyszerüsége, mely a hirt, a fényt, a kitüntetést soha nem kereste, amely utálta a világ vásári zaját, meghóditották a pittsburghi és vidéki reformátusok szivét. Igaz szeretettel ragaszkodtak hivei hozzá mindenkoron, mert látták, hogy szivén viseli hivei érdekeit. Betegsegélyző egyletet alapit, hogy ezáltal mozditsa elő egyháza érdekeit. Tesz-vesz, fárad, maga jár házról-házra, hogy az egyház nagy adósságát törlessze s ma a pittsburghi egyháznak nincs adóssága s a pittsburghi és vidéki ref. segélyző és egyházi egylet egyike a leghatalmasabb magyar egyleteknek az amerikai magyarság között, sokan áldják és méltán áldhatják is az alapitó emléket azok közül, akik betegségükben az egylet által segélyeztettek.

A mellett, hogy egyházának csaknem összes adósságát kifizette, végrendeletével — amelylyel mindenét egyházának hagyományozta — egyházát olyan helyzetbe hozta, hogy azon ma semmi adósság sincsen. A mig igy törlesztgetett — uj terveket épitett. Iskolát akart épiteni, a mely egyházának veteményes kertje legyen, de e terve megvalósitásában meggátolta a halál.

Egyháza érdekeinek előmozditása mellett azonban nemcsak élénk figyelemmel kisérte a többi colóniák református lakosságának sorsát, hanem arra igyekezett, hogy az arra alkalmas helyeken önálló lelkészi állások alakittassanak. Kért, könyörgött a református egyház belmissziói bizottságánál, lerajzolta a hasznokat, a melyek a magyarság ügyének a felkarolásával járnak s 1895-ben egyszerre három missziónárius állás szerveztetik és pedig New Yorkban, Trentnoban és Mount Carmelben. Az ő érdeme elsősorban e missziói egyházak létezése, mert a belmissziói bizottság egyenesen az ő sürgetésére szavazta meg az egyházak segélyezését.

Igy a magyar ref. missziói egyházak száma hatra emelkedett, — az egyházmegye szervezéséhez fogott. 1896 január elején a lelkészek közül 5-en jelentünk meg Pittsburghban, a hol minden lelkész nagy lelkesedéssel elfogadta az általa bemutatott tervet s miután a tett előterjesztésre a bel-

missziói bizottság is megadta a jogot az egyházmegye megalakulására: alapszabály készitésére egy bizottság küldetett ki, amelynek megvitatására 1896 julius negyedike tüzetett ki.

A gyülés, a melyen már az egyházak kiküldöttei is résztvettek — a benyujtott alapszabályokat elfogadta s megalakitá az amerikai magyar ref. egyházmegyét.

Az egyházmegye szervezése körül tett fáradozásaiért az összes egyházak szavazatával egyházmegyei egyházi elnökké választatott.

Tevékeny résztvett az Amerikai Magyar Ref. Egyesület megalapitásában is s hogy a missziójabeli telepeken mindenütt van az egyesületnek osztálya, az kiváltképen az ő érdeme. Költséget, fáradságot nem kimélve járt el e dologban s bizony a szivén viselte, hogy az egyesület virágozzék.

Ott állott most az életének ama fordulópontján, a mely minden embernek az életében előfordul, — azon a ponton, a mikor korábbi küzdelmeiért megnyerte a jók elismerését.

Munkatársai, hivei, az összes amerikai magyar reformátusok, sőt az egész amerikai magyarság, felettes hatósága — minden ember, aki csak ismerte: elismerték érdemeit, tisztelték, becsülték és szerették őt. S ő, aki bátran megállott a nehéz időkben s életének legelkerültebb időszakában, mikor már megmenekült az anyagi gondoktól is: összeroskad lelki fájdalmai alatt.

Őt, a mély érzésü, meleg kedélyü férfiut, mélyen érinthette az a körülmény, hogy otthont alapitani nem tudott. Mindene megvolt, csak otthona hiányzott. Ő, aki mintegy rászületett a családos életre, akinek igaz öröm, akkor csillámlott fel szemeiben, a mikor családos tiszttársainál töltött egy pár napot: nagyon érezte egy jó feleség hiányát, kinek egyetlen szava elsimitotta volna homlokáról az élet redőit, ki a méltatlan bántalmazások után megvigasztalta volna az ő érző szivét.

Mert érték őt ilyenek is. A támadás onnan jött, a honnan a legkevésbé várta. Egyike vidéki hiveinek lap utján támadta meg. Volt ugyan hü barát oldala mellett. Mi is siettünk őt változhatatlan ragaszkodásunkról biztositani. De finoman érző lelke nem tudott megnyugodni. Levelei

Magános élete s ezek az apró támadások szintén befolytak végzetes tettének végrehajtására...

De befolyt még más is.

Bizonyára többen vannak közöttünk, akik emlékeznek Jókai Mórnak bizonyságot tesznek arról.

"Vándoroljatok ki" cimü kisebb elbeszélésére, amelyben mintegy igazolva van Tompa Mihálynak az a mondása: "Szivet cseréljen az, aki hazát cserél!"

Gondolom, hogy sokan érzik közülünk e szók jelentőségét. Hiába járnak-kelnek körültünk honfitársaink, kik mindnyájan megtalálják itt, a mit keresnek; hiába látjuk itt a szabadságnak olyan kultuszát, a mely lelkünket magával ragadja: ugy tetszik nekem, hogy a mi tiszttársunk sirja, erős bizonyság a költő állitása mellett. Szivet cserélni nem tudott — elnémitá tehát örökre annak zaklatásait.

Oh, aki nem lépte át a haza határát, aki nem volt távol évekig attól,

az nem értheti s nem fogja soha megérteni, hogy minő igazságot mond a költo.

Es az, aki tul tudja magát tenni az ilyen dolgokon, akik az életnek más célját nem latják, mint önmaguk anyagi boldogulását, azok kacagni fognak talan s érzelgosegnek mondanak ilyen ok letezeset. De mi, kikbe Isten erző szivet adott, tettenek egyik okát ebben találjuk fel.

* * *

Junius 8-ika volt az a nap, a melyen itt, a szomszéd szobában eldördült az a lövés, amely Ferenczy Ferenc életét kioltá. Mindent elintézett, mindent rendben hagyott. Hátrahagyott levele azokkal a határozott vonásokkal van megirva, a mely irásának jellemző tulajdonsága volt. Csak a megszólitáson látszik kezének remegése. A legkisebb dolgát is rendbehozta. Intézkedett utódairól s meghagyta, hogy tiszttársait ne hivják meg a temetésre s kerüljenek a temetési rendezők minden diszt. De lehet-e parancsolni a fájdalomnak? Nem. És ez oly megkapóan nyilatkozott meg s a legnagyobb mértékben megmutatta, hogy hivei, honfitársai mennyire szerették. Temetése junius 11-én történt, a melyen beszédet Kacsala lutheránus lelkész mondott, imát pedig John H. Prugh. D. D. Ez a tiszteletreméltó lelkész irja le a temetést is a Reformed Church Messengerben, (jun. 23-iki szám), a hol többek között ezeket mondja: "Soha nem láttam oly megindult hallgatóságot. Az erős férfiak arcán épen ugy, mint a nőkén könyek hullottak alá. Szomoru zokogásukat olyan fájdalmas volt hallgatni."

Emlékét a "Pittsburgh Synod" gyülésen is megörökitették, a mely egyházkerület jegyzőkönyvének 68. lapján olvassuk a következő jellemzést: "He be became a most efficient pastor a thorough organizer and he was greatly beloved by his people."

Ha hát az idegenek igy emlékeznek meg róla, vajjon mi elmaradhatnánk-e? Oh, hát vajjon miért ne emlékeznénk meg ő róla mi, az ő tisztársai, népe s az egyesületben munkatársai? Ha koporsójánál meg nem állhattunk, — ha arra ne mhullathattuk könyeinket, miért ne raknók le most az ő emlékénél, itt e szent helyen, hol oly sokszor hirdette az Urnak igéjét, még most is sajgó szivünk borostyán koszoruját?

* * *

Eltávozott hü barátunk... Ime elhoztuk e szent helyre emléked iránt együtt munkálkodtunk s azok is, akik azóta hasogatják itt az Urnak szőlőjét, mióta te elköztöltél tőlünk. Itt van néped, a mely már egyszer elsiratott, itt vannak közelből és távolból egyesületünk megbizottai. Mindnyájunk szemében könyek árja fakad, szivünket ujra tépi a fájdalom...

De elmulik ez is... Helyét a nyugalom foglalja el... Megnyugszunk, mert tudjuk, hogy az "igaznak emlékezete áldott."

Igaz voltál... Legyen áldott emlékezeted!...

* * *

A kiváló férfiu emlékét az egyházközség barátai és ismerősei azzal is megtisztelték, hogy sirjára közadakozásból 1903 junius első vasárnapján egy emlékoszlopot emeltek, a melyet nagy ünnepélylyel avatott fel az egyházközség.

Az ünnepélyen sok egylet, — Dr. Prugh, Harsányi Sándor és Kalassay

Sándor lelkészek jelentek meg, hogy segédkezzenek Konyha Pálnak, ki a rendezés nagy munkáját végezte.

A Lorántffy Zsuzsanna Női Egylet azóta is évről-évre kimegy sirjához s megkoszoruzza a siremléket, bizonyságot tevén a mellett, hogy az igaznak emlékezete áldott.



NÉHAI FERENCZY FERENC SIREMLÉKE.

III. FEJEZET.
AZ UJ TEMPLOMHELY MEGVÁSÁRLÁSA — KONYHA PÁL LELKÉSZKEDÉSE ALATT.

Mikor Ferenczy Ferenc meghalt és eltemettetett, az egyháztanács azonnal gyülést tartott, a melyen elhatározta a lelkészi állásnak a betöltését. A gyülés 1892 junius 12-én volt s Mokcsay Béla egyháztanácsos a következő sorokat intézte e sorok irójához:

"Szeretett lelkészünk elhalván, folyó hó 12-én tartott egyháztanács gyülésünk elhatározta, hogy lelkészünkül tisztelendő urat hivjuk meg.

A meghivást jelen pár soromban eszközlöm s a pittsburghi ref. lelkészi állásra ezennel meghivom. Kegyeskedjék az el vagy el nem fogadásról engem postafordultával értesiteni."



NÉHAI KONYHA PÁL

A szives és egyhangu meghivásra azonban sajnálattal bár, — de a kényszeritő körülmények nyomása alatt: elutasitó választ kellett adnom. Bridgeport, Conn. alig másfél éves egyház volt ebben az időben. Hivei csak akkor kezdettek a messze jövendő terveivel is foglalkozni s a már elvállalt terheket törlesztgetni s igy miután a blmissziói bizottság is azon a véleményen volt, hogy egy ifju egyházat nem lehet a megrázkodtatás veszélye nélkül elhagyni: a meghivást nem fogadhattam el, — hanem azt ajánlottam az egyháztanácsnak, hogy hazulról kérjenek lelkészt.

Ezt az ajánlatot az egyháztanács is, a misszió bizottság is elfogadta s megbizott, hogy hazulról hivjunk lelkészt ugy Pittsburghba, mint Clevelandba, a mely már régebben üresedésben volt, miután Demeter Bertalan hazautazott.

Én Radácsi Györgygyel a sárospataki főiskola akkori főigazgatójával léptem levelezésbe s igy az ő 1898 aug. 6-án kelt ajánlatára jött ki Pittsburghba Konyha Pál, akinek az az előnye volt, hogy a felesége a tót nyelvet is birta.

Konyha Pál 1898 október 20-án érkezett meg Pittsburghba s miután megérkezése után az egyház javait az egyháztanácstól s annak jelenlétében átvette, — hivatalát a következő vasárnap foglalta el.

Az uj lelkésznek első gondja volt, hogy elődje érdemeit az egyház jegyzőkönyvében is megörökitse. S miután az egyház igen nehéz helyzetben volt, azonnal hozzákezdett ahhoz a nagy munkához, hogy az egyházat a sulyos csapás után a rendes kerékvágásba terelje.

A munkának meg is volt a maga eredménye és mert a politikai viszonyok megváltoztatása következtében a munkaviszonyok is teljesen megjavultak s e miatt a magyarországi kivándorlás is óriási mérvben megnövekedett, a református magyarság száma Pittsburghban és környékén fölötte megszaporodott, az egyházi élet is jobban virágzott, mint valaha. A régi telepek mellett uj telepek nyiltak s el lehet mondani, hogy a lelkésznek nem volt se éjjele, se nappala. Örökösen szolgálatba kellett lennie.

Ilyen viszonyok között az lett volna a természetes állapot, hogy a lelkészi állások száma a környéken szaporittassék, de Konyha Pál és vele együtt sokan abban a véleményben voltak, — hogy a Monongahela-völgyére elég egy református egyház s annak legyen egy fényes nagy temploma s ez összetartja az egész vidéket.

Végzetes tévedés volt ez, amelynek sulyát ma is érzi a pittsburghi egyház.

Tisztába kellett volna jönni már ekkor azzal, hogy a tömeggondozás — nem lelkészi gondozás. Fel kellett volna emelkedni arra a magasságra, hogy az egyházi élet terén az erők decentralizálása nem jelent mindig erőfogyást, sőt inkább az erőknek a fejlődését. Azt is figyelembe kellett volna venni, hogy az amerikai magyarságnak nem annyira nagy és fényes templomokra van szüksége, mint inkább kisebb és több templomra.

De nem ez történt.

Az egyház előljárósága abban a tudatban, hogy Pittsburghot egy központi egyházzá teszi, a hol Homestead, Braddock, Rankin, Duquesne és McKeesport református magyarsága találja meg a lélek szomjuságát megüditő forrást, felhagyott azzal a tervvel, hogy a régi templom melletti területet vásárolja meg s ott kezdjen épitkezésekbe. Nagyobb területet és olyat akart megvásárolni, a mely központi fekvésénél fogva a jelzett városok magyar reformátussága által könnyen megközelithető legyen.

Ilyen helyet csakhamar talált is az egyház előljárósága. Az 1899 jul. 2-án tartott gyülésen "Bene András presbyter elmondja, hogy értesülése szerint a Glenwoodon fekvő azon belsőség, melyből egyházunk régi, kedves tervezgetései szerint oly sokszor próbált már a b. e. Ferenczy idejében részt vásárolni, hogy ott uj templomot, iskolát és paplakot épithessen, most eladásra került s apróbb részletekre felosztva árultatik. Másfelől — ugymond — nagy örömmel látja, hogy jelenlegi helyünk s épületeinken fekvő adósságunk utolsó részétől is megszabadultunk. Tehát jelen vagyon a kedvező idő és alkalom, hogy régi kedves terveinket megvalósitsuk s a mosta-

ninál alkalmasabb helyen épitkezéshez helyet szerezzünk. Föl is hivja a gyülés figyelmét, hogy ez ügyben határozván, siessen sikerre vezető lépései megtételével, mert a helyek nagyon gyorsan kelnek s igy félő, hogy a kedvező alkalmat, ha késlekedünk, elszalasztjuk.

E jelentés felett élénk eszmecsere indul meg s miután a előljáróság minden tagja helyesli a tervet s benső, igaz gyönyörrel mondja ki az egyhangu határozatot, miszerint a pittsburghi előkelő s nagy gyülekezetnek a mostaninál alkalmasabb helyen épitendő nagyobb templomra s e mellett iskolára és alkalmasabb lelkész lakásra sürgős szüksége van s ezért lelkész, gondnok s inditványozó Bene András és Mokcsay Béla bizatnak meg, hogy magukat a lot tulajdonosakkal érintkezésbe tegyék s az épitkezésre alkalmas helyeket válasszanak s arra a szerződést az egyház nevében megkössék s eljárásuk eredményéről rövidesen számot adjanak.

A kiküldött bizottság gyorsan intézkedik s már julius 16-án jelenti, "hogy kiküldetésében eljárt, de fáradozásait siker nem koronázta, mert a Glenwoodon levő birtok tulajdonosai templom épitésre helyet semmi áron sem adnak, attól félvén, hogy a szomszédságban fekvő helyek elvesztik értéküket az amerikai Egyesült Államok törvényeinek ama rendelkezése következtében, miszerint az egyházi épületektől 100 yardnyi területen belül sem korcsmák, sem nyilvános üzlethelyiségek nem tarthatók."

A bizottság azonban továbbra is megmaradt s már augusztus 20-án jelenti, "hogy sok kereses után talált alkalmas helyet a Glenwoodon, az eredetileg megvenni szándékolt hely közvetlen közelében. Érintkezésbe is tették magukat H. O. Hornberger ügynökkel, kire az adás-vétel lebonyolitása bizva van. A tőle nyert felvilágositás szerint a birtokot három oldalról utca környezi, ugymint a Johnston avenue, Elizabeth és Sydenham street. Terjedelme hosszában 266, szélességben 154 láb. Ára $5,500.00."

E jelentés után az előljáróság személyesen sietett a helynek a megtekintésére s azt teljesen alkalmasnak találván, fölhatalmazza és kéri a bizottságot, hogy a szerződést kösse meg s a fizetési módozatok megállapitásánál s a szükséges összeg előteremtéséről legjobb belátása szerint intézkedjék.

A bizottság e megbizatásban is eljárt s az október 15-én tartott gyülésre már bejelenti, hogy a fentebb leirt helyet 5250 dollárért megvásárolta. A vételárból 1000 dollái azonnal fizetendő s a fenmaradó 4250 dollár 500 dollárjával töresztendő. Miután a feltételeket az előljáróság elfogadta a lelkész és a gondnok utasittatott a végérvényes szerződés megkötésére.

De nem volt pénz s igy az előljáróság tagjai adtak kölcsönt és pedig Balla György 350 dollárt. Füzy Pál 250 dollárt, Aranyos Tamás 100 dollárt s a hiányzó összeget pedig a Lorántffy Zsuzsanna nevét viselő nőegylet kölcsönözte.

Mikor már igy mindenek készen voltak s az egyház készen volt a vétel végrehajtására, akkor tünt ki, hogy az egyháznak nincs szabadalom levele (Charter). Azért az előljáróság megtette a lépéseket arra, hogy a Charter beszereztessék s miután a vételt végre kellett hajtani, kimondatott, hogy Hornyák András kéretik fel, hogy az ő nevére történjék az átirás addig, mig a Charter be lesz szerezve.

A Charter 1901 január 20-ikára megadatván, az egyház birtokai is a

"Pittsburghi Első Magyar Református Egyház" nevére telekkönyveztettek be.

A telek megszerzése természetes maga után vonta azt a nagy és nemes célt is, hogy az egyházi épületek minél előbb felépittessenek. Az egyház elöljárósága kérvényez a belmissziói bizottságnál, — kérő leveleket küld ki az egyletekhez, foglalkozik a birtok eladásának a gondolatával, de hiába, a belmissziói bizottság kölcsönt nem tud adni, az adományok lassan gyülnek, — a házhelyekből venni senki sem akar.

Ekkor az 1901 április hó 2-iki gyülésen veti fel Tomcsányi József azt a tervet, "hogy az uj birtok a maga egészében bocsáttassék áruba s Homesteadon törekedjék az egyház olcsó, alkalmas hely szerzésére és arra, hogy a Pittsburghban eladandó templom és uj birtok áráből Homesteadon épittessék uj templom."

Az inditvány azonban nem fogadtatott el, mert ugy gondolta az elöljáróság, hogy "az egyház fentartó közönsége igen nagy része nem nyugodnék meg abban, hogy a pittsburghi első magyar ref. missziói egyház Homesteadban székeljen."

Ugyan ekkor inditványoztatott, hogy az idegenek jótékonysága is igénybe vétessék. De ezt sem fogadta el az egyháztanács, mert azt az elvet tartja szemelőtt: "Segits magadon, Isten is megsegit."

Valóban ez az a jelszó, a mely alatt diadalra lehet jutni, a melyet azonban még ebben az időben is olyan sokan nem akartak itt megérteni.

Volt az egyháznak temploma, uj templom telke, de tulajdonképen az egyháztagsági jog nem volt szervezve s az ide vonatkozó határozatok csak papiron voltak meg. Két izben is határozza az egyháztanács, hogy csak azokat tekinti egyháztagnak, akik az emlékkönyvet kiváltják és a tagsági kötelességnek eleget tesznek, de az intézkedésnek kevés foganatja lett.

Pedig végtelen nagy szükség lett volna arra, hogy mikor először merült fel a gondolat, hogy a pittsburghi egyház Homesteadba vitessék át: itt az egyházi épitkezés azonnal megkezdődjék s McKeesporton, Duquesnében a másik lelkészi állás szerveztessék, akkor nem következett volna be az, aminek szükségképen el kellett következnie, hogy Homesteadban önálló gyülekezet alakult.

Ez az itt felvetődött gondolat, mint a lavina haladt előre s alig pár év mulva megtörtént a szakadás. Pedig már akkor az épitkezésre az összes tervek elő voltak készitve. Ekkor már a szakadás folyamatát feltartóztatni nem lehetett.

Nem lehetett pedig főként azért, mert Konyha Pál a belmissziói bizottság előtt nem volt kedves ember s épen az, aki a fentebbi inditványt tette, megragadott minden alkalmat, hogy ezt a kedvetlen érzést e bizottság tagjainál fokozza.

Konyhának, valami kongrua ügyből összeütközése volt előbbi egyházmegyéjével, az abauji egyházmegyével. Az egyházmegye bizonyos pénzösszegnek a visszafizetésére kötelezte s el is itélte. A tiszáninneni egyházkerület azonban az itéletet feloldotta. A belmissziói bizottság azonban csak az itéletet tekintette s miután — ismételjük — a tagokban a Konyha elleni kedvetlen érzést kivülről is hangolták. 1903 januárban kimondja a bizottság, hogy Konyhát nem segélyezi tovább. Ugyanezen év április ha-

vában ezt a határozatot odamódositja, hogy Könyha Pált áthelyezi Toledoba, — Pittsburghba pedig kinevezi Harsányi Sándort.

A belmissziói bizottságnak ez a határozata nélkülözött minden jogalapot.

A belmissziói bizottságnál az eljárás mindig az volt, hogy oda, a hol a lelkész fizetés nagyobb részét a gyülekezet adta, — olyan egyént nevezett ki, akit a hivek óhajtottak s törvényesen megválasztottak.

De a lavina áttör minden akadályon, — még a jogosság és igazságon is.

Az intézkedést se a toledoi, se a pittsburghi egyház nem fogadta el — s ellene szegült annak Konyha Pál is. Pittsburgh egyenesen kimondotta, hogy készebb elszakadni a belmissziói bizottságtól, sőt magától a segélyező egyháztól is, de bár tiszteli a kinevezett lelkészt, — autonomikus jogait fel nem áldozza.

Igy állott be az az eset, hogy a pittsburghi egyház az 1903-ik év első három negyedében önfentartó egyház volt, a mennyiben lelkészét önmaga fizette.

Pedig ekkor lett volna a legnagyobb szükség a segitségre, nemcsak anyagi, hanem más tekintetben is: legfőbbképen a tanácsadás terén.

Ekkor már megindultak az épitészekkel, a vállalkozókkal való tárgyalások s a mint az eredmények mutatták, hiányzott a gyakorlott amerikai tanács.

Az egyház lelkésze nem tudott angolul, — az előljáróság ilyen nagy arányu munkálatokat még nem végzett soha s igy az 1903-ik év tavaszán már elfogadták Bobula Titusz magyar épitésznek tervrajzát a templomra és parochiára s a munkálatot a Bobula vállalkozójának Bodine & Co. cégnek adták ki 35 ezer 900 dollárért.

Fogalmunk sincs arról, hogy mi vitte bele az egyházközséget ilyen nagyon költséges épitkezésbe, honnan remélték a felvett kölcsönöket kifizetni. Hiszen a pénztári napló tanusága szerint az épitkezés megkezdésekor a pénztárban csak pár száz dollár volt.

E mellett a nyár folyamána munkaviszonyok is megcsappantak s hogy a baj még nagyobb legyen, a lelkész a sok herce-hurcát megunva, elfogadta a meszesi egyháznak a meghivását, — de ezt hangsulyozni kivánjuk — nemcsak megkötötte a mérnökkel és az épitőkkel a szerződést, hanem eltávozásakor a munka már mind a két épületen annyira előhaladt, hogy a betonirozás teljesen végre volt hajtva s igy sem a terven változtatni, sem a megkötött szerződést felbontani nem lehetett anélkül, hogy az egyháznak egész vagyona kockára ne lett volna téve.

IV. FEJEZET.
AZ UJ TEMPLOM FELÉPITÉSE ÉS FENTARTÁSA A JELENLEGI LELKÉSZ ALATT.

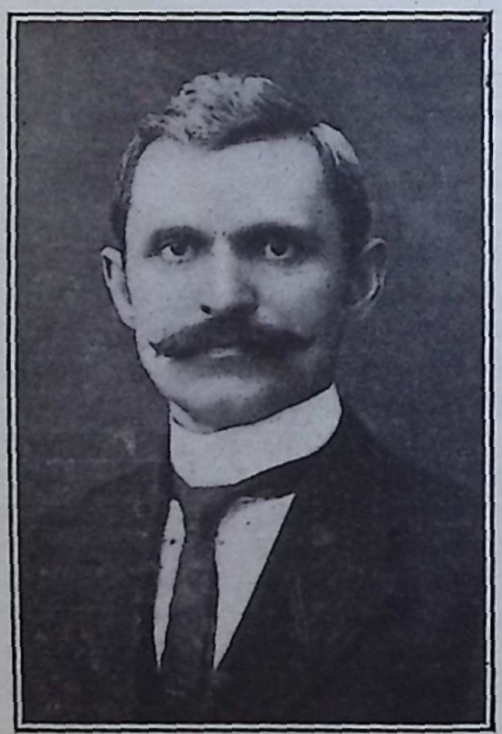
Konyha Pál lelkészi állásáról lemondván, az egyháznak az előljárósága e sorok iróját most már másodizben hivta volt meg Pittsburghba.

Tekintettel azokra a viszonyokra, a melyek akkor Pittsburghban uralkodtak, gyávaság lett volna a meghivás elől kitérni s megengedni azt, hogy ez a történelmi nevezetességü egyház elpusztuljon.

Ezért, bár bridgeporti hiveim nem látták szivesen a változást, miután ottan már az egyház teljesen megerősödött: a meghivást elfogadtam s 1903 október első vasárnapján tartottam beköszöntő beszédemet.

Természetesen mindjárt ez első vasárnapon egyháztanácsosi gyülés tartatott, a melyen rendeztetett az egyháznak a belmissziói bizottsághoz való viszonya. Az egyházi előljáróság teljesen megfontolva az egyház nehéz helyzetét, elhatározta, hogy a belmissziói bizottságtól 300 dollárnyi segélynek a megszavazását fogja kérelmezni, hogy igy is bizonyságot tegyen arról, hogy továbbra is, mint a Reformed Church in the U. S. tagja akar müködni.

A belmissziói bizottság a kérést teljesitette s az egyházat ujra felvette a segélyzendő egyházak sorába.



KALASSAY SÁNDOR,

Az épitkezés az egész október hónapban nagy erővel folyt s annyira haladt, hogy október hó 25-én már az alapkő is elhelyezhető volt. Az ünnepélyre megjelent az akkor érkezett Td. Ujlaky János mount carmeli lelkész is, aki a tót atyafiak számára tartott beszédet, mig magyar beszédet az egyház lelkésze mondott.

Az alapkövet Dr. S. A. Sauders missziói felügyelő áldotta meg. Az ünnepélyen szép közönség vett részt, a mit igazol az, hogy a perselypénz 43 dollár volt s adományokat is többen tettek.

Az 58 láb hosszu és 48 láb széles, — 500 embert befogadó templom 1904 julius 3-án lett készen, a mikor nagy ünnepélyességgel felszenteltetett.

A felavatási ünnepélyről a következő tudósitás számol be:

Örömünnepe volt julius hó 3-án a Monongahela-völgyében széjjelszórtan élő magyarságnak s közelebb a pittsburghi magyar ev. református ségnak, mert ekkor szentelte fel Isten imádására épitett diszes, s a magyar nemében párját ritkitó templomát s ugyancsak ezen napon vett örökre bucsut az azelőtt 12 évvel a Bates Streeten épült templomától, a hol ezen hosszu éveken olyan sokszor emelkedtek fel a hivő lelkek az ének szárnyain a jó Istenhez, aki nem hagyta el népét sem az öröm, sem a bánat napjaiban, Már kora reggel csoportosultak a hivő lelkek — csatlakozva hozzájuk a különböző egyletek — a régi templom előtt, a hol a bucsu isteni tisztelet reggel 9 órakor vette kezdetét. A kis templom zsufolásig megtelett a hivők seregével, hol Nánássy Lajos so. chicagoi ref. lelkész költői szárnyalásu imában és predikációban bucsuzott el az Ur felszentelt sátorától Jel. k. 1. alapján, ugy az ima, mint a beszéd a jelenlevők szemébe könyeket csalt s mindenki arcán meglátszott a meghatóttság, mely a bucsuzás pillanatában is örömre hangolá a sziveket, hiszen egy szebb, egy diszesebb hajlékban fogják ezután imádhatni a jóságos Istent.

A templomból kijövet a gyülekezetnek lankadatlan buzgalmu lelkésze Kalassay Sándor összeállitván a menetet, a kocsikban a palástos lelkészek foglaltak helyet: Rev. Sauders, Csutoros Elek, Harsányi Sándor, Kozma József, Virág István, Nánássy Lajos, Bassó B., Kováchy M. István, Ludman S., Harsányi István, az utána következő kocsikon Szepessy, Nánássy és Berkovics urak, majd következtek az ünnepélyen megjelent különféle egyletek, kiknek sorát a magyar huszárruhába öltözött délceg legénység nyitotta meg és pedig a Pittsburghi Szt. József Egylet és osztályai, a Millenniumi Egylet és osztályai (Pricedale, Federal), Duquesnei Ref. Egylet, a startlei Ref. Sion Egylet küldöttsége és a dillonvalei és vidéke Ev. Ref. Egylet, a van meteri Szüz Mária Egylet és osztályai, a mckeesporti Ref. Egylet, a Verhovay Egylet pricedalei fiókja, a homesteadi Első Egylet, a mckeesporti Szüz Mária Egylet küldöttsége, a traugeri Ref. Egylet a pittsburghi Ref. Egylet és osztályai, a braddocki Női Egylet, a braddocki Férfi Egylet, majd a nagyszámu magán fogatokon, a szép ünnepélyre egybesereglett közönség foglalt helyet.

A festői szépségü menet a Bates Streetről kiindulva a Second Ave.-n keresztül vonulva, már 10 óra volt, midőn megérkezett a menet a Johnstown Ave.-n épült uj templom elé, a hol az ünneplő közönség helyet foglalva a palástos lelkészek Rev. Sauders püspök köré állva elénekelték a 84. Zs., 1. versét, mely magával ragadta a nagy közönséget, ezután Rev. Sauders imával megáldotta az uj templomot s a templom kulcsát átadta a gyülekezet lelkészének Kalassay Sándornak, aki kinyitván azt, a gyülekezet szép rendben az uj templomba ment, hogy hálákat adjon az Istennek, ki megsegitette őket a nagy munkában s hogy a jövőre is áldásért könyörögjön, a gyülekezet elénekelte a 74. dics. 1—3. versét, mely után Harsányi István

bibliát olvasott s elénekelték a 233. dics. nehány versét, mi alatt az egyház előljárósága a templom épités költségeinek fedezésére gyüjtést rendezett, mely közel 600 dollárt eredményezett, következett a gyülekezet éneke, mely után Csutoros Elek clevelandi ref. lelkész mondott felavató imát s utána Virág István trentoni ref. lelkész tartotta meg templom felavató költői eszmékben gazdag beszédjét V. Móz. XXVII. 2—8. versei alapján, melyet a gyülekezet mindvégig feszült figyelemmel hallgatott. A predikáció után ismét az énekkar énekelt. Ezután Dömény Z. sharoni ref. lelkész 3 kisdedet a keresztség szent szertartása által avatott be anyaszentegyházunk tagjai közé. Kozma József perth amboyi ref. lelkész ur vacsorai agendát mondott és Kováchy Miklós István dillonvallei ref. lelkészszel kiosztotta az Uri szentvacsorát és záró imát mondott, s a gyülekezet a 135. Zsolt. 1. verse eléneklése után a diszesen épült uj lelkészlakba vonult, melyet Harsányi István toledoi ref. lelkész szép beszéd és imában avatott fel lelkésztársai és az egyház előljárósága s nehány megjelent gyülekezeti tagok jelenlétében. Már délután 3 óra volt, midőn a szép és örökké emlékezetes ünnepélynek vége volt s a régi lelkészi lakra vonultunk, hol a helybeli lelkész vendégszerető házánál elégitettük ki a fehér asztalnál testi éhségeinket. A délutáni isteni tisztelet fél 5 órakor vette kezdetét, melyen Ludman Sándor loraini lelkész predikált, Vajó Sándor imádkozott.

Már délután 3 óra volt, midőn a lelkészek visszaérkeztek az ó-templomba, hol ebéd várta őket. Az izletes ételek fogyasztása közben dikciók is hangzottak el magyar szokás szerint, elsőben Kalassay Sándor helybeli lelkész beszélt, majd Vajó Sándor, Kováchy Miklós István és Dr. Sanders.

A délutáni isteni tisztelet 5 órakor kezdődött, noha a programmban 4 óra volt megállapitva, de ezen dátumot lehetetlen volt betartani a délelőtti isteni tisztelet hosszassága miatt. Talán az idő változtatás volt egyik oka annak, hogy a délutáni isteni tisztelet gyéren látogatott volt. Az éneklés elhangzása után Vajó Sándor woodbridgei lelkész imádkozott, Ludman Sándor loraini lelkész pedig egy igen tárgyszerü és gyakorlati predikációt tartott a templomlátogatásról. Kár, hogy kevesen hallgatták meg.

Este a régi templomban társas vacsora volt, melyen az egyház tagjai szép számmal vettek részt. Itt a helybeli lelkész kezdette meg a dikciók sorát, éltetve gyülekezetét, mely számára hitbuzgóságával és áldozatkészségével nagy örömet szerzett. Toastmesterré Kováchy Miklós István dillonvalei lelkész választatott, ki ügyességével nagy élvezetet nyujtott a közönségnek. Megszakitás nélkül folyt a szó, hol komolyan, hol vidáman. Beszéltek: Csutoros Elek, Kozma József, Vajó Sándor, Berkovics Géza (az Amerikai Népszava szerkesztője), Virág István, Nánássy Lajos, Dömény Zoltán, Kovács Endre, Ludman Sándor, Tomcsányi József, Klein Jakab, Hornyák András, Hagara Zsigmond, Matolay József, Kováchy Miklós István. A vendégsereg 11 óra felé kedélyes hangulatban és szép rendben oszlott szét a Hymnusz eléneklése után.

Most még röviden és változatosan az uj templomot fogjuk bemutatni azoknak, kik nem voltak szerencsések látni azt, csinos stylusban épült, külseje is imponál. Hosszusága 58 láb, szélessége 48 láb, benne 500 ember kényelmesen megfér. Tornyába nszép hangu harang hivogatia Istennek népét az Ur oltárához, a harang Bobula Titusz és Bodine épitő mérnökök

adománya. A templom ajtaján belépve, a bejárattal szembe van a félkör alaku, emelkedett helyen álló s korláttal ellátott helyiség, melyet felülről két zöld ablak világit. E helyen van felállitva a diszes szószék, szent asztal és egy pulpitus, hol a bibliaolvasás és imádkozás fog végeztetni, valamint csinos székek a lelkészek részére. Diszes virág és pálmaerdő diszitette, boritotta e térséget. A torony alatt levő chorusban pedig harmonium van elhelyezve. Különösen szépek és emlitésre méltók az ablakok, melyek diszes és szines üvegekből vannak készitve s a mellett bibliai jelképes dolgokat ábrázolnak. A bejárattól számitva a hit, reménység és szeretet van jelképezve a kereszttel, horgonynyal és füzérrel, ezen ablak Hornyák András gondnok adománya. A második ablak szőlőfürtöket mutat, özv. Királyné asszony adományozta, a harmadik a bibliát tárja elénk a felette elhelyezett égő fáklyaival, adományozta Kalassay Sándor lelkész, a negyediken a Krisztust ábrázoló bárány látható és ez Kovács Dániel egyháztanácsos ajándéka.

A másik oldalon levő ablakokon láthatók: a willocki osztály adományá egy galamb, az eleanori egylet a biblia, a mckeesporti ref. ifj. egylet a tiz parancsolat, a monongahelai city-i osztály buzakalász csomóval, továbbá a vasárnapi iskola ablak adománya.

Az utcára eső ablakokat adományozták a pittsburghi Ref. Egylet 2 ablakot, az első Kálvinnak és Bocskaynak arcképét s az Egyesült Államok nak jelvényét ábrázoló s a másik a Zwingli és Bethlen arcképét s a magyar szent koronát és cimert. Az utcára eső középső ablak a Lorántffy Nőegylet adománya a Lorántty Zsuzsanna arcképével.

A pittsburghi uj ref. templom legdiszesebb temploma jelenleg az amerikai magyar evangeliumi kereszténveknek s az élőhitről, buzgóságokról tesz tanubizonyságot. Legyen kőfalaiban évtizedeken keresztül csendesség és jó békesség!

Az uj templom felszentelése és a közhasználatnak való átadása után az egyházi elöljáróságnak legfőbb gondját képezi, hogy a terhek lefizetéséről gondoskodjék. Lelkész, már az 1903. év julius 27-én tartott gyülésen bejelenti, hogy az az intézkedés, amely 1894 április 24-én hozatott az ujabb terhek viselésére, nem elégséges. Szükséges dolog, hogy az egyháztagsági jog némileg rendszerittessék s az egyháztagsági illetékek felemeltessenek. Az egyháztanács azért kimondja, hogy a havi dij ötven centben állapittassék meg mindenegyes tagra.

Ugyancsak ekkor terjeszti be a lelkész azt a javaslatot is, hogy az egyháztanács harmincöt dolláros kölcsön-kötvényeket adjon ki, — amelyekből ha hiveink és pártfogóink ezer darabot megvásárolnak: a templomot terhelő adósság azonnal kifizethető lesz s a bondvásárlóknak pedig az összeg tiz év alatt fizettetnék vissza.

A terv, a melynek a célja az volt, hogy az egyházat a nagy kamat fizetések alól felszabaditsa, eleinte kedvező fogadtatásra talált, de teljesen végre hajtható nem volt, mert az angol nyelvü testvérek nem állottak segitségünkre s hiveink pedig nem voltak abban a helyzetben, hogy az ezer darab kölcsönkötvényt önmaguk vásárolják meg.

Igy hosszu időn át fizetni kellett a kamatokat s miután a kamat is nagy volt, — a Klein Jakab féle 25 ezer dollárra 6 százalék, — a belmisszió

bizottságtól felvett négyezer dollárra 4 százalék, — az egyházközség a kölcsön eltörlesztésére egyáltalában nem gondolhatott.

Igy érlelődött meg 1908-ra az a terv, hogy miután a Reformed Church in the U. S. belmissziói bizottsága nem tudott az egyházközség nagy terhein segiteni, a pittsburghi egyház a hazai magyar református egyház védő szárnyai alatt keressen védelmet.

Időközben ugyanis a magyar református egyház legfőbb kormányzó testülete is belátta, hogy az Amerikában élő magyar reformátusokért valamit kell tennie s miután az 1903-ik év junius végén tartott gyülésen az amerikai magyar református lelkészek nagyrésze ujra kérelmezte, hogy a hazai egyház tegyen lépéseket arra, hogy az amerikai magyar református egyházaknak a hazai egyházhoz való viszonya rendeztessék: a konvent



NÉHAI BALLA GYÖRGY.

ugyanezen évi őszi gyülésében elhatározta, hogy akérést teljesiti s a helyzet tanulmányozására gróf Degenfeld József urat, a tiszántuli református egyházkerület főgondnokát Amerikába küldi ki.

Gróf Dégenfeld József 1904 március elején meg is érkezett az Egyesült Államokba s az összes református egyházakat meglátogatta.

Egyházunkban 1904 március 30-án jelent meg ő méltósága, a hol az egyháztanács gyülésen előadta, hogy a magyarországi ref. egyház egyetemes konventje óhajtja, hogy az amerikai magyar református gyülekezetek a hazai egyházzal a legszorosabb kapcsolatba lépjenek s e cél megvalósitását kész anyagi áldozattal is előmozditani. Nevezetesen kész arra, hogy:

a) a lelkészi fizetéseket 900 dollárig egészitse ki akkor, ha a gyülekezetek legalább 450 dollár fizetést és lakást biztositanak a lelkészeknek.

b) Kész arra is, hogy tanitókat küldjön a gyülekezeteknek, ha a gyülekezetek a tanitói fizetéshez 250 dollárral járulnak s az iskolákban a tanórák fele száma magyar lehet.

Egyháztanácsunk megfontolván az előadott ajánlatot, a következőképen határozott:

Szivünk mélyéből köszönjük, hogy a magyarországi református egyház lelkészeink régi óhajtását már teljesiteni igyekszik, — de mélyen fájlalja, hogy a kapcsolásra vonatkozólag fenti tervezetét nem fogadhatja el. Nem pedig azért, mert az Egyesült Államokbeli református egyházhoz a hálának olyan erős kapcsai füzik ezt az egyik legrégibb egyházunkat, hogy ezeknek a kapcsoknak a megbontását nem tartja célszerünek..

Ha azonban az összeköttetést ugy sikerülne megoldani, hogy az eddig segélyező egyházzal is némi kapcsolat tartassék fenn, ugy egyháztanácsunk elfogadja a pittsburghi és vidéki ref. egyház nevében a méltóságos és főtiszteletü Konvent bekapcsolási tervezetét.

A mint tudjuk, egyháztanácsunknak ez utóbbi ajánlata nem fogadtatott el, — hanem azokkal az egyházakkal, a melyek már akkor belátták, hogy a nemzeti jelleg és fajfentartás szempontjából jobb a hazai egyházzal való összeköttetés, mint ránk nézve bármely idegen egyházzal, az amerikai egyházmegye megalapittatott.

Egyházunk már 1906-ban Dr. Antal Géza kiküldetése idején szintén érezte, hogy a hazai egyház védő szárnyai alatt kell oltalmat keresnie, — de a közbejött szerencsétlen, hazai politikai események meggátolták abban, hogy a tervét végrehajtsa. A lelkésznek 1906-ban való otthoni tartózkodása még inkább meggyőzte őt is a hazai egyháznak nemes intenciója és magasztos célja felől s csak azt várta, hogy a pittsburghi egyházra is elkövetkezzék az időnek az a teljessége, a mikor az egyház kebelében minden rázkodtatás nélkül lehet ezt a dolgot megvalósitani.

Az idő 1908-ban elérkezett. A Klein féle kölcsön visszafizetésének az ideje elérkezett s az a bank, amelynek Klein Jakab a kölcsönt eladta, nem volt hajlandó arra, hogy ujabb jelzálog kölcsönt nyujtson s igy, ha nem akartuk, hogy a templom, parochia elkotyavetéltessék, határozni kellett.

Két ut állott előttünk. Vagy a hazai egyház segedelmét elfogadni, vagy pedig átmenni a presbyteriánus egyházhoz, amely azt az igéretet tette, hogy a kölcsön meghosszabbitásáról gondoskodik s hogy a gyülekezet a kölcsön törlesztésére fordithassa egész jövedelmét: a lelkész teljes fizetését magára vállalja.

Mikor ilyen választutra jutott az egyház, kétségtelenül hálátlanság lett volna ha nem a hazai egyházzal, a hol természetes helye van, lépett volna összeköttetésbe.

Ez okból a lelkész azonnal, mihelyt nyilvánvalóvá lett, hogy az eddig segélyző egyház nem tud a sulyos terhekkel küzdő egyházon segiteni, levelet irt Bede László konventi kiküldötthöz, a melyben tudakozódott a felől hogy mi igaz abból a hirből, hogy ha a pittsburghi egyház becsatlakozik, akkor a hazai egyház közbejár, hogy az egyház adóssága hosszabb lejáratu kölcsönre konvertáltassék.

Bede László a következőket válaszolta: "A konventi elnökségnek 1907 julius 16-án 228—1907. számu hozzám intézett átirata alapján, hogy ha a

pittsburghi egyházközség ingatlainak tényleges értékét a konvertálandó összeg meg nem haladja, továbbá, ha a gyülekezet chartere ugy szól, miszerint az csatlakozás esetén ingatlanaival szabadon rendelkezik s tőle el nem perelhető, a konventi elnökség kész adósságuk konvertálására."

Egyháztanácsunk, majd 1908 május 17-én az egyházközségi közgyülés is kimondotta hogy a belmissziói bizottságot és a Reformed Church magyar egyházmegyéjét is felkéri, hogy a pittsburghi egyházközséget eressze el a magyar ref. egyház amerikai egyházmegyéjéhez. E kérelmekre az egyház elöljárósága a következő válaszokat kapta:

A belmissziói bizottság határozata:

"The Reformed Church and the Hungarian Classis of the Reformed Church in U. S. dismisses the Hungarian Reformed Church at Pittsburgh, to the care and keeping of the Church in Hungary. This Board will cause no objections to be raised in law or equity as long as said congregation chooses to be and remain in connection with the church in Hungary, but in the event the congregation wishes to connect again with an American organization it shall connect with the Reformed Church in U. S."

A magyar classis szintén ennek a belmissziói határozatnak alapján hozta meg a maga határozatát s "helyt adván az egyház kérelmének, a pittsburghi egyházat kebeléből elbocsátja, Isten áldását kérve az egyház minden tagjára. Vajha a nehéz teher megosztása által még erősebb és virágzóbb lehetne ez a testvér gyülekezet, mint volt a régi időben."

A pittsburghi egyháznak ezen lépését odahaza nagy megnyugvással fogadták, a mit igazol az a körülmény, hogy a junius közepén kelt folyamodvány alapján, már 1908 julius 7-én kimondotta a konventi elnökség, hogy az egyházat az egyházmegye kebelébe befogadja.

A kölcsön ügy lebonyolitására a befogadási nyilatkozat kelte után került a dolog. Ez már nem ment olyan simán, mint a befogadás, a minek oka az, hogy nagy összegről volt szó, s maguk a közbenjárók sem tudták megérteni, hogy mi az oka annak, hogy az amerikai magyar ref. gyülekezetek ilyen módon is támogatásban részesülnek.

Végre 1909 január 9-ikére nagy utánjárás, idegölő izgatottság után, ez a dolog is elintéztetett. — de azzal a feltétellel, hogy az egyház 15 év alatt fogja a törlesztést eszközölni. Természetes, hogy egyetlen amerikai magyar ref. gyülekezet sem képes arra, hogy a lelkészi állás fentartása és a gyülekezet közszükségeinek fedezése mellett 2833 dollár 11 cent évi járadékot fizessen. Ezért azonnal megindultak az ujabb tárgyalások abból a célból, hogy a gyülekezet kölcsöne harminc évi törlesztéses kölcsönné változtassék át.

Hosszu idő, sok levelezés, — tömérdek gond után végre, miután a lelkész neje 1910 augusztus havában Báró Bánffy Dezső ő kegyelmességének a szükséges felvilágositásokat személyesen megadta, 1910 november havában megjött az értesités, hogy a konventi elnökség a kölcsönnek harminc év alatt való törlesztését kieszközölte, illetve ahhoz hozzájárult.

E szerint most már tulajdonképen a kölcsönnek hatos kamatát 1821 dollár 65 cent járadékot kell az egyháznak fizetnie s ezzel adósságát is törlesztheti.

Remélhető, hogy ha a munkaviszonyok ilyen kedvezőek lesznek, mint

a jelenben, ugy az egyház a rendes kerékvágásba jövén: a törlesztést is pontosan fogja eszközölhetni. Erre azonban az szükséges, hogy mindazok, akik az egyház tagjai hiven, buzgón és pontosan teljesitsék kötelességeiket.

Az egyház iránt tartozó kötelességek azonban nemcsak anyagiak, hanem erkölcsiek is.

Ez erkölcsi kötelességek közül egyik a legnagyobb, a gyermekeknek magyar nyelvü tanittatása.

A jelenlegi lelkész mindjárt hivatalának elfoglalása után összegyüjtötte a gyermekeket s megalkotta a vasárnapi iskolát s a nyár folyamán minden kor szervezte a nyári iskolát is.

Maga az egyház előljárósága is belátta, hogy erre végtelen szükség van. Azért Kiss András inditványára már 1905-ben szervezi a tanitói állást s az egyháztanácsnak erre vonatkozó határozatát az 1905-ik évi junius 18-án tartott egyházközségi közgyülés is elfogadja s tanitóul Boros Jenő okleveles tanitót választja meg, aki hivatalát már ezen a gyülésen elfogadta.

Boros Jenő azonban csak 1906 január haváig maradt az egyháznál s akkor a tanitói állás megüresedett s nem is töltetett be, csak 1908 julius elsején Józsa Károly okleveles tanitóval, aki ezen állásában 1910 szeptember 1-éig maradt. Miután a konventi elnökség nem alkalmazta s az egyház pedig nem volt abban a helyzetben, hogy számára teljes tanitói fizetést adjon, kénytelen volt állását elhagyni s más pályán keresni a boldogulásnak a forrását.

Egyházunk ma is tanitó nélkül van, de remélhető, hogy a Főtiszteletü és Nagyméltóságu konventi Elnökség megtalálja a módját annak, hogy ez a kérdés is megoldassék.

Az 1908-ik év a csatlakozási kérdés megoldása mellett arról is nevezetes, hogy ebben az évben épittetett fel az ugynevezett Carnegie Orgona. A gyülekezet lelkésze utján már régebben folyamodott az acélkirályhoz, hog ytőle a templomba egy orgona beállitására segélyt kérjen. Hosszu várakozás után s megismételt folyamodványra 1908 január 8-án kaptuk a következő levelet:

Rev. ALEX. KALASSAY.
First Hungarian Reformed Church
Johnstown ave. Pittsburgh, Pa.

Dear Sir:—Responding to your appeal, — Mr. Carnegie will be glad to provide the last half of the cost of an organ for your Church, at price of Two Thousand dollars, when the first half has been collected by the congregation and payment of the organ becomes due.

Respectfully yours,
JAS. BERTRAM, p. secretary.

A gyülekezet ezt a levelet nagy örömmel vette tudomásul s mikor a gyüjtés eredménynyel kecsegtetett, az előljáróság megkötötte a szerződést a Möller céggel, amely a valóban értékes, hatalmas orgonát 1908 október végére készité el s az 1908 november elsején avattatott fel nagyon szép ünnepélylyel, a melyről a szemtanuk a következőképen irnak:

Mult évi jelentésemben, mintegy kellemes meglepetésül adtam tudtul, hogy Carnegie András ur, egy ezer dollárt volt szives egyházunknak a templomunkban elhelyezendő orgonára adományozni. Az ő feltétele az volt, hogy a gyülekezet adja össze a másik ezer dollárt. Istennek hála ez sikerült is s hiveink, egyhazunk barátai e célra $1668.85 adtak össze s igy nemcsak a $2258.71 centre rugó kiadásokat fedezhettük, hanem orgona épitésünk az egyház javára $410.14 centet jövedelmezett is.

Orgona avatásunk Nt. Kuthy Zoltán esperes, Borsos István utazó misszionárius, Ambruzs János buffaloi lelkész urak szives közremöködésével, mint a monongahela-völgyi magyarság közös ünnepe volt megtartva.

Egyébiránt az ünnepelyről a "Heti Szemle" a következőképen emlékezett meg;

Akik a mult vasárnap, november 1-én, Pittsburghban a magyar református egyház örömünnepén, a Carnegie-orgona felavatásán résztvettek, soha sem fogják elfelejteni azt a megható ünnepnapot.

Az egyház hivei és tisztviselői összejöttek, messze mértföldekről, hogy sziveik összedobogjanak az ünneplő gyülekezet tagjainak a szivével. Ujra és ujra bebizonyult, hogy a Pittsburgh vidéki magyar református egyházi élet sziveik összedobogjanak az ünneplő gyülekezet tagjainak szivével. Ujra és ujra bebizonyult, hogy a Pittsburgh és vidéki magyar református egyházi élet gyökérszálai mind-mind a hegyen épült városban: a mi pittsburghi templomunkban, egyházunkban futnak össze.

Azt a koszorut, a melyet mult vasárnapi diadalukkal ők maguk tettek a fejükre, ékesitsük fel mi is az elismerés és a hódolat virágaival!

A templomi ünnepélyt diszmenet előzte meg. Végig a Second Ave.-n husz magyar egylet diszfelvonulást rendezett. Kora reggel a ködös atmosphérából bágyadtan világlott az őszi nap s a sötét köd megülte a házak tetejét, de a nap kibontotta aranyhaját és aranysugarait szinte szórta a földre, a mikor a reggeli szellő piros-fehér-zöld szinnel összeölelkezett csillagsávos zászlókat lobogtatni kezdte. Harminchat magyar és amemrikai zászló alatt a munka és a vallás katonái tartották a felvonulást.

Felejthetetlen, megható látvány volt...

Négyes sorokban, zászlóerdő között, pirospozsgás arcu, munkakedvtől vidám magyar emberek meneteltek Pittsburgh városának és messze vidékének magyar egyletei. A zenekarok sípszava, trombitaharsonája és dobpergése, a mint beleharsogta a levegőbe, a szellő szárnyai pedig vitték az Isten elé a magyar nemzet imádságát: "Isten áldd meg a magyart," mintegy varázsütésre, egyszerre másfélezer magyar ember emelte le a kalapját és az Isten szabad ege alatt, a népes pittsburghi utcán, ugy hallgatták végig nemzetünk himnuszát. S a mint ezután az örökszép magyar népdalok zenéje töltötte be a levegőt és a sziveket, igazán ugy tetszett, mintha a föld, a melyen jártunk, s a levegő is, amelyet szivtunk, magyar lett volna és elmerengtünk az édes hazai tájakon, az akáclombos kis falukon és azokon, akik onnan most is mi érettünk imádkoznak, sóhajtoznak és csak akkor törültük le az arcunkra gördült könyeket, amikor az utcák két sorára, a feliratokra tekintettünk...

A zászlótartók a templomi szószék körül állottak fel zászlóikkal s a mikor behozták a templomba az Országos Nemzeti Szövetség által az ame-

rikai magyaroknak ajándékozott magyar disz-zászlót, melynek gömbjében magyar föld van, az összes zászlókat meghajtottak előtte.

A gyönyörü nagy templomnak valamennyi ülő és állóhelye annyira megtelt unneplő néppel, hogy a szo teljes értelmeben megmozdulni is alig lehetett. Sőt a nagy gyülekezetnek mintegy a fele be sem tért a templomba, azért ezek előtt Kalassay Sándor pittsburghi elelkész a lelkészlakás lépcsőzetéről mondott alkalmi imádságot és beszédet.

Bent a templomban gyülekező és fennálló énekek után Borsos István tartott biblia olvasást a 149. és 150. zsoltárból, majd Józsa Károly tanitó vezetésével a helybeli énekkar adta elő Beethoven "Jöjj el Szent Lélek Isten" kezdetü ünnepi énekét.

Ekkor Kuthy Zoltán esperes állt a szószékre és imádságot mondott, melylyel az orgonát felavatta. A felavató imádság után Józsa Károly tanitó megszólaltatta az orgonát, majd a gyülekezet az orgona kiséret mellett Kalassay Sándor lelkésznek a következő saját szerzeményü alkalmi énekét énekelte:

Hála legyen a nagy Istennek,
Aki most is megmutatta
Nagy kegyelmét ami népünknek:
S törekvésink megáldotta.
Zengjen ének ma minden ajkon,
Szálljon trónjához énekünk!...
Térdünk előtte meghajoljon
Imát rebegjen a szivünk.

Atyánk áld meg ezt az orgonát,
Melyet ma itt felavatunk.
Hangja e meljen fel tehozzád.
Eged nyissa meg a szavunk.
Menylakodból tekints mi reánk,
Neved zengje ezt szüntelen...
Hallgasd meg énekünk és imánk
Fogadd mindig kegyesen.

Lelkünk, ha hozzád emelkedik
Ez orgona hangjainál
Érezze, hogy veled betelik
S ott áll a meny kapuinál.
Könyünk oszoljon és bánatunk
Ha hangja zeng, szálljon tova.
Tanitson arra, hogy a sorsunk
Te nálad nélkül mostoha.

Ünnepi beszédet Borsos István utazó lelkész tartott. Beszédben utalt a pittsburghi egyház vezető szerepére és meggyőzően fejtegette: miért és hogyan kell az Istent imádni s ennek kapcsán református vallásszeretetre és magyar hazaszeretetre buzditotta a hallgatókat. Majd ismét a pittsburghi egyházi énekkar szerepelt, előadván Luther Márton hatalmas nemzeti énekét: "Erős várunk nékünk az Isten." Gyülekezeti éneklés után ujból az énekkar tagjai énekelték az "Idvességünk, váltságunk" kezdetü ünnepi éneket, mire Ambrus János buffaloi lelkész az Ur asztalához lépett és alkalmi ágendázás után kiszolgáltatta az Uri szentvacsorát.

Feljegyezzük azon magyar egyletek neveit is, a melyek ez emlékezetes ünnepségen részint testületileg, részint küldöttségileg résztvettek. Itt következnek: Pittsburgból a Ref. Egylet és következő fiókjai: Willock, Bruce, Whisett, Monongahela. Traveskyn, Eleanor; Szüz Mária I. M. Bs. Egylet, a Verhovay Egylet 34-ik fiókja, a homesteadi Szent Antal Egylet pittsburghi fiókja és Lorántffy Zsuzsanna Nőegylet. Homesteadból a Ref. Egylet, Szent Antal Egylet és a Verhovay Egylet. Duquesneből a Református Egylet, a willocki és a brucei osztályaival. Braddockból az Első Magyar Egylet és az Erzsébet Királyné Nőegylet. Rankinból az Első Magyar Egylet, Bishopról a Millenniumi Magyar Bányász Egylet, a pricedalei és fede-

rali osztályokkal, McKees Rocksról az Első Magyar Egylet, Smithdaleről és Etnából a Verhovay Egylet fiókjai, Lechburghból az Árpád Bs. Egylet, McKeesportból a Református Férfi és Női Egylet és a Szüz Mária Egylet, Donorából a Református Egylet, Gillespieből a Kossuth Lajos Egylet, — Leisenringből a József Főherceg Egylet, Canonsburgból a Tizenhárom Aradi Vértanu Egylet, Butlerből a Homesteadi Első Magyar Egylet osztálya.

Az orgona Hagerstownban, Md. készült, a Möhler-féle orgonagyárban. Vételára 2000 dollár volt, amelyből Carnegie András, a Pittsburgh vidéki acélkirály adományozott 1000 d ollárt, a másik $1000.00-t pedig a gyülekezet áldozatkész és hitbuzgó tagjai gyüjtötték össze. Orgonaavatáskor templomi perselypénzben 466 dollár gyült össze s ehhez számitva az orgonára e napon befolyt adományokat, a mult vasárnapi bevétel mintegy 700 dollárral növelte az egyház orgona alapját. A vallásos sziveknek igazán gyönyörü megnyilatkozása ez.

A nemes pittsburghi egyház és lelkésze fogadják tőlünk a legszivesebb és legőszintébb testvéri köszöntést. A felavatott "Carnegie orgona" pedig zugja-bugja és kiáltsa a szivekbe, hogy a mig a pittsburghi és vidéki magyar református egyházban egyetlen sziv dobog, addig az édes hazai református hitvallás és az édes magyar haza szeretetében összeölelkezett hiveknek a szentháromsága legyen: az Isten, haza és emberszeretet!"

* * *

Józsa Károly eltávozása után az előljáróság Kalassay Erzsikét választotta meg orgonistának, aki fiatal kora dacára teljesen jól s a hivek megelégedésére tölti be ezt a hivatást s folytonos tanulás által magának mind több gyakorlatot, a gyülekezetnek pedig sok örömet szerez.

Az ezután következő évek a csendes munkálkodásnak az esztendei. A vasárnapi iskolában s a nyári mindennapos iskolában a gyermekek neveltetnek, a Lorántffy Zsuzsanna Egyletben a nők, a Pittsburghi és Vidéki Egyházi és Betegsegélyző Egyletben a férfiak gyakorolják a szeretetnek a munkáját s a hivek a vasárnapi isteni tiszteleteken buzgón és mindig szép számmal jelennek meg s hiven teljesitik az egyház iránt való kötelességeiket.

Nagy baj, hogy aránylag kevés a hivek száma. Ezért a lelkész, ha végtelen fáradság árán is, — de a szórványokban, leányegyházakban is tart isteni tiszteleteket, hogy ilyen módon is fokozza a hivekben a vallásosságnak az érzetét és gyarapitsa az egyháznak a bevételeit. Springdale, Canonsburg, Traveskyn, Donora, Willock, Bruceton, McKees Rocks, Federal, Trauger azok a helyek, a melyek szorosan véve a pittsburghi egyházhoz tartoznak s a lelkésznek a szolgálatát igénybe veszik.

Természetes, hogy ennyi helyen szolgálatot csak ugy lehet teljesiteni, ha a beosztás megvan s alelkész minden vasárnap három helyen predikál. De hát épen az a cél, hogy a szétszórt csontokat összeszedjük és megtartsuk.

Vajha mindenek, akik velünk egyek a hitben megértenék ezt a célt s ugy élnének, hogy mások is látván az ő életüket: dicsőitenék menyei Atyánkat s Istenünket s lennének tagjaivá Isten országának.

V. FEJEZET.

AZ EGYHÁZ STATISZTIKAI ADATAI.

I. Az egyházközség pénzforgalma.

Az évszám	Bevételek	Kiadások
1894 április 8-tól 1895 március 1-ig	$ 773.95	$ 572.12
1895 március 1-től 1896 március 1-ig	954.60	934.65
1896 március 1-től 1897 január 24-ig	581.84	796.77
1897 január 24-től 1898 január 9-ig	987.08	993.95
1898 január 9től 1898 junius 9-ig	618.58	558.04
1898 junius 10-től 1898 okt. 28-ig	499.10	409.30
Szinyei Andrásnál	58.65	
Mokcsay Bélánál	300.00	275.06
1898 október 28-tól 1899 március 12-ig	475.68	451.97
1899 március 12-től 1900 január 1-ig	1854.95	1514.62
1900—1901-ig	2570.26	2309.57
1901—1902-ig	2214.36	2113.30
1902—1903-ig	1774.95	1894.38
1903 szept. 1-ig	1612.49	2691.93
1903 szept 1-től december 31-ig	3775.83	2314.22
1904ben	9503.79	10405.18
1905-ben	4217.68	4068.68
1906-ban	7321.14	7325.45
1907-ben	3870.66	4518.56
1908-ban	4955.75	4845.13
1909-ben	3301.76	2649.93
1910-ben	4563.72	4969.93
1911-ben	3976.47	3957.55
1912 első félévben	1468.38	1489.81
Összesen	$62242.61	$62056.10

II. Anyakönyvi adatok.

Év	Keresztelés	Konfirmáció	Esketés	Temetés
1891-ben	11	—	6	3
1892-ben	39	—	27	9
1893-ban	34	—	20	11
1894-ben	38	—	15	17
1895-ben	38	12	20	12
1896-ban	44	—	21	23
1897-ben	44	9	25	16
1898-ban	35	12	20	11
1899-ben	57	—	34	35
1900-ban	65	3	39	32
1901-ben	104	10	62	52
1902-ben	129	9	94	74
1903-ban	158	12	73	51
1904-ben	10[illegible]	—	48	28
1905-ben	95	10	26	46
1906-ban	89	6	44	30
1907-ben	124	18	55	43
1908-ban	111	9	23	49
1909-ben	86	16	33	20
1910-ben	112	13	31	43
1911-ben	102	11	24	20
	1617	150	740	625

III. Az egyház jelenlegi előljárósága.

Lelkész: Kalassay Sándor, a nyugati egyházmegye esperese.

Gondnok: Hornyák András.

Jegyző: F. Nagy István.

Pénztárnok: Szabó József.

Egyháztanácsosok: Nyitray Pál, Bene András, Deák József, Molnár József, Eszlári András, Tury József, Szakál Sándor, Péntek János, B. Tusay János, Estu András, Deák András, Milovcsik János.

Egyházfiak: L. Petro József, Darnay István.

Springdalen: Török István, Szalkay Lajos, Balogh Ignác.

Traveskynben: Sebestyén László és Iváncza Dániel.

Canonsburgban: T. Kovács András, Cziczó János és Csapó János.

Willockon: Kiss Pál és Görgey János.

Donorán: Csorba György, Járdánházy Pál, Turfa Sándor.

Ime eddig segitett minket az Ur!

Áldó kegyelme legyen továbbra is gyülekezetünkkel, hogy nagy és nemes céljait a jövőben fokozatos mértékben valósithassa meg.

"Légyen te kőfalaidban
Csendesség és jó békesség,
A hivek közt egyenesség,
Jó szerencse házaidban.
Az én atyámfiaiért,
És ott lakó feleimért
Adjon Isten jó békességet.
Szentségiért im ez helynek,
Mely szerzetett az Istennek
Minden jót kivánok te néked."

